

ОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

WHITERUTHENIAN NEWSPAPER "BACKAUSCYNA" ("FATHERLAND")
Responsible Publisher: Wladimir BORTNIK
Printing Office: Buchdruckerei der Apostolischen Visitatur, München 8, Rosenheimer Straße 46a. — Telefon-Nr. 45 81 43
Post Adress: "Backauscyna", München 22, Herzog-Rudolf-Straße 49/III
Die Administration der Weißruthenischen Zeitung „BACKAUSCYNA"
München 22, Herzog-Rudolf-Straße 49/III

ГАЗЭТА ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦАНА 50 Н. ФЭН.

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND"	THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER „THE FATHERLAND"	LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE"

№ 11–12 (90–91) А уторак, 25 сакавіка 1952 г. ГОД ВЫДАНЬНЯ 6

Акты сувэрэннасьці Беларусі

У гістарычны дзень 25 сакавіка 1918 году Рада Беларускай Народнай Рэспублікі, выконьваючы волю Першага Усебеларускага Кангрэсу 1917 году, а церазь яго — волю Беларускага Народу, абвесьціла Беларусь вольнай і незалежнай дэмакратычнай рэспублікай.

Ад гэтай вялікай падзеі ў жыцьці нашага народу, якая распачынае новы этап у гісторыі ягонага вызвольнага змаганьня — этап незалежніцкі, мінае сяньня роўна 34 гады. Сам-жа дзень 25 Сакавіка зьяўляецца агульна прызнаным і заўсёды ўрачыста адзначаным нацыянальным сьвятам Беларускага Народу.

Адзначаючы й у гэтым годзе 34-ую гадавіну вялікіх сакавіковых падзеяў, хочам вярнуцца нашымі думкамі 34 гады назад і адсьвежыць у нашай памяці хоць наиважнейшыя зваротныя мамэнты й дзяржаўна-праўныя акты, на моцы якіх дагэтуль паняволены, прыгнечаны й паніжаны Беларускі Народ задакумэнтаваў сваю непахісную волю жыць вольным, ад нікога незалежным дзяржаўным жыцьцём у собскай Беларускай Народнай Рэспубліцы.

Гэтая ўсенародная воля ўпяршыню была выяўленая Першым Усебеларускім Кангрэсам, скліканым у Менску 18—31 сьнежаня 1918 году. Кангрэс, што складаўся з 1.872 дэлегатаў, зь якіх 1.167 мела права пастанаўляючага, а 705 дарадчага голасу, выбраных дэмакратычным спосабам Беларускім Народам, быў юрыдычна законным і аўтарытэтным беларускім нацыянальным прадстаўніцтвам. **Гэты Кангрэс сфармуляваў упяршыню прынцып беларускае дзяржаўнасьці, высказаўшыся за дзяржаўную сувэрэннасьць нашага краю ў форме дэмакратычнае Беларускае Народнае Рэспублікі (БНР).**

Кангрэс ня мог давесьці сваей працы да канца, бо быў 30 сьнежаня разагнаны бальшавіцкімі збройнымі аддзеламі. Ня гледзячы, аднак, на гэта, Кангрэс зьбіраецца назаўтрае 31 сьнежаня ў менскім чыгуначным дэпо й пад аховаю чыгуначнікаў перадае свае паўнамоцтвы аж да часу вольных выбараў у Беларусі абранай раней сваей Радзе, якая тут-жа й выбрала свой Выканаўчы Камітэт. Выканаўчы Камітэт Рады Кангрэсу павёў у далейшым інтэнсыўную працу й змаганьне над рэалізацыяй праклямаванай Кангрэсам беларускай дзяржаўнасьці.

*

Першыя паўтары месяцы 1918 году, ня гледзячы на бальшавіцкае перасьледаваньне, Выканаўчы Камітэт вядзе ў падзямельлі вельмі ажыўленую дзейнасьць і мабілізуе ўсе нацыянальныя сілы дзеля захопу ўлады ў свае рукі. Пасьля ўцёкаў з турмы ўвязьненых актывістых Беларускай Вайсковай Рады 19 лютага К. Езавітава, Я. Мамонькі, В. Захаркі й іншых адразу-ж адбываецца ў Менску збройнае пераняцьце ўлады 19 і 20 лютага, а камендантам сталіцы Рэспублікі Менску назначаецца К. Езавітаў. Гэтая гістарычная падзея й была задакумэнтаваная ў Першай Устаўной Грамаце, выдадзенай Выканаўчым Камітэтам Рады Ўсебеларускага Кангрэсу, якую падаём тут поўнасьцю:

«Родная старонка наша апынулася ў новым цяжкім стане. Дзе цяпер улада, што была тут, няведама, мы стаімо перад тым, што наш край можа быць заняты нямецкімі войскамі. Мы павінны ўзяць свой лёс ува ўласныя рукі. Беларускі народ павінен зьдзейсьніць сваё права на поўнае самаазначэньне, а нацыянальныя меншасьці — на нацыянальна-пэрсанальную аўтаномію. Правы нацыі павінны знайсьці сваё зьдзейсьненьне шляхам скліканьня на дэмакратычных асновах Установчага Сойму. Але й да скліканьня Установчага Сойму ўся ўлада на Беларусі павінна належыць тым народам, якія на ёй жывуць. Выканаўчы Камітэт Рады Першага Усебеларускага Зьезду, папоўнены прадстаўнікамі рэвалюцыйнай дэмакратыі нацыянальных меншасьцяў, зьдзяйсьняючы мэты Зьезду, абвяшчае сябе часовай уладай на Беларусі для кіраваньня краем і скліканьня, як можна хутчэй, Усебеларускага Установчага Сойму на аснове агульнага, простага, роўнага, тайнага й прапарцыянальнага выбарчага права для ўсякага, ня лічачыся з нацыянальнасьцю, вызнаньнем і родам. Часовую народную ўладу краю, якая ставіць сабе мэтай абарону й зацьверджаньне заваяваньняў рэвалюцыі, будзе зьдзейсьніваць створаны намі Народны Сакратарыят Беларусі, які ад гэтага часу пачаў выконваць свае абавязкі. Пэрсанальны склад Сакратарыяту будзе апублікаваны пасьля.

Дадзена ў Менску-Беларускім
21 (8) лютага 1918 г.
Выканаўчы Камітэт
Рады Усебеларускага Зьезду».

Гэткім чынам, згодна пастановы Першай Устаўной Граматы, быў пакліканы першы беларускі ўрад, званы тады Народным Сакратарыятам Беларусі, які пазьней, пад уплывам заходня-эўрапэйскай практыкі, стаў называцца ўрадам Беларускай Народнай Рэспублікі.

*

Пад уплывам далейшых падзеяў у нашым краі й што раз шырэйшай дзейнасьці беларускіх дзяржаўніцкіх верганаў і задзіночанага вакол іх беларускага нацыянальнага актыву рэалізацыя нашае дзяржаўнасьці шпаркімі крокамі йдзе наперад. Гэтак 9 сакавіка 1919 году выдаецца ў Менску Другая Ўстаўная Грамата, якая дае першыя асновы дзяржаўнае канстытуцыі Беларускае Народнае Рэспублікі, як поўнасьцю незалежнае дэмакратычнае дзяржавы заходня-эўрапэйскага тыпу. Падаём поўны аўтэнтычны тэкст гэтае Граматы:

«У часе сусьветнай вайны, што бурыць адны моцныя дзяржавы й аслабляе другія, абудзілася Беларусь да дзяржаўнага жыцьця. Пасьля трох з паловаю вякоў няволі зноў на ўвесь сьвет кажа беларускі народ аб тым, што ён жыве й будзе жыць. Вялікі Народны Збор — Усебеларускі Зьезд 15—17 сьнежня 1917 г., дбаючы аб долі Беларусі, зацьвердзіў на яе землях рэспубліканскі лад. Выпаўняючы волю Зьезду й бароначы дзяржаўныя правы народу, Спаўняючы Камітэт Рады Зьезду гэтак пастанаўляе аб дзяржаўным устроі Беларусі і аб правох і вольнасьцях яе грамадзян і нацыянальнасьцяў.

1. — Беларусь у рубяжох расьсяленьня й лічэбнай перавагі беларускага народу абвяшчаецца Народнаю Рэспублікай.

2. — Асноўныя законы Беларускай Народнай Рэспублікі зацьвердзіць Устаноўчы Сойм Беларусі, склікаиы на асновах агульнага, роўнага, простага, патаёмнага й прапарцыянальнага выбарчага права, не зважаючы на род, народнасьць і рэлігію.

3. — Да часу, пакуль зьбярэцца Устаноўчы Сойм Беларусі, заканадаўчая ўлада ў Беларускай Народнай Рэспубліцы належыць Радзе Усебеларускага Зьезду, дапоўненай прадстаўнікамі нацыянальных меншасьцяў Беларусі.

4. — Спаўняючая й адміністрацыйная ўлада ў Беларускай Народнай Рэспубіцы належыць Народнаму Сакратарыяту Беларусі, які назначаецца Радаю Зьезду і перад ёю трымае адказ.

5. — У рубяжох Беларускае Народнае Рэспублікі абвяшчаецца свабода слова, друку, сходаў, забастовак, хаўрусаў; бязумоўная свабода сумленьня, незачэпнасьць асобы й памешканьня.

6. — У рубяжох Беларускае Народнае Рэспублікі ўсе народы маюць права на нацыянальна-пэрсанальную аўтаномію; абвяшчаецца роўнае права ўсіх моваў народаў Беларусі.

7. — У рубяжох Беларускае Народнае Рэспублікі права прыватнае ўласнасьці на зямлю касуецца. Зямля перадаецца бяз выкупу тым, што самі на ёй працуюць. Лясы, азёры й нутро зямлі абвяшчаецца ўласнасьцю Беларускае Народнае Рэспублікі.

8. — У рубяжох Беларускае Народнае Рэспублікі ўстанаўляецца найбольшы 8-гадзінны рабочы дзень.

Абвяшчаючы ўсе гэтыя правы й вольнасьці грамадзян і народаў Беларускае Народнае Рэспублікі, мы, Спаўняючы Камітэт Рады Зьезду, абавязуемся пільнаваць законнага парадку жыцьця ў Рэспубліцы, сьцерагчы інтарэсы ўсіх грамадзян і народаў Рэспублікі й захаваць правы і вольнасьць працоўнага люду. А таксама даложым усіх сілаў, каб склікаць у найбліжэйшым часе Устаноўчы Сойм Беларусі.

Усіх верных сыноў Беларускае зямлі клічам памагчы нам у цяжкой і адказнай нашай працы.

Спаўняючы Камітэт
Рады 1-га Усебеларускага Зьезду.
Выдана ў Менску-Беларускім
9 сакавіка 1918 року».

*

19 сакавіка 1918 г. Выканаўчы Камітэт Рады Першага Ўсебеларускага Зьезду абвяшчаецца **Радай Беларускай На-**

(Заканчэньне на 2 балоне)

На загад нацыі

«Ад гэтага часу Беларуская Народная Рэспубліка абвяшчаецца незалежнай і вольнай дзяржавай». Гэтак ад імя народу 34 гады таму назад праклямавала Рада БНР.

Здавалася, праламаўшы цяжар стагодзьдзяў чужацкае няволі, уваскрэсла слаўная мінуўшчыня народу. Здавалася, народ узяў у свае собскія рукі свой лёс і шчасьце, адабранае ў яго ліхадзеямі-чужынцамі. Здавалася, збыліся найясьнейшыя мары, — бо што можа быць найвышэйшага за собскае незалежнае гаспадарства! Яно — аснова асноваў усяго. Створанае нацыяй, адно яно дае запраўдныя, неабмежаныя магчымасьці для станаўленьня й поўнага росквіту нацыі.

І ня віна народу, што гэтаму ўзьлёту ня было суджана тады стацца летам, што нашае незалежнае гаспадарства было здушанае гэнай самай ліхадзейнаю сілай, адно на гэты раз перафарбаванай на чырвоны колер. Тое, што Сакавіковы Акт ня стаўся доўгатрывалай гаспадарстваўскай рэальнасьцяй, — нікольні ня зьніжае ягонага вялізарнага нацыянальна-гістарычнага значаньня. Ен стаўся нашым ідэалам, за ўжыцьцёўленьне якога вось ужо колькі дзесяцігодзьдзяў трывае няўцішнае змаганьне. Змаганьне забрала нязьлічоныя тысячы ахвяраў, але не запыняецца і гэта пераконвае нас, што яно ўкарануецца перамогаю.

У імя незалежнасьці былі хапіліся за зброю слуцкія паўстанцы. Навет каты нашае незалежнасьці мусілі былі лічыцца з патрабаваньнямі народу ды пайсьці на сякія-такія вымушаныя часовыя ўступкі. Хоць-бы той факт, што была створаная БССР або палітыка гэтак званай беларусызацыі. Нам зьдзеклівым здаецца гэты тэрмін, бо якая гутарка можа ісьці пра беларусызацыю Беларусі. Гутарка можа быць адно пра стварэньне запраўднае нацыянальнае культуры ў найшырэйшым значаньні гэтага слова, улучаючы сюды й гаспадарсьцьвенасьць. Гэтак і паставілася была беларуская інтэлігенцыя, выкарыстоўваючы «беларусызацыю» для будаваньня апрычонага нацыянальнага быцьця. Адно за колькі гадоў гэтак была сягнула наперад, разьвінулася нацыянальная справа, што трэ' было дзіву давацца, колькі меў энэргіі творчы дух народу.

Але ў тым-то й рэч, што БССР ніколі ня была беларускім нацыянальным гаспадарствам. І таму той, хто яе стварыў, мабыць, прыйшоўшы ў жах ад «беларусызацыі», рынуўся з узьюджанай сілаю вынішчаць усё нашае нацыянальнае. Падзьмуў ня вецер, а навальніца з Усходу. І гэтым разам вораг замахнуўся на самае галоўнае — наважыў адабраць мозаг у народу, сьцяць галаву — наважыў дазваньня вынішчыць нацыянальна адданую інтэлігенцыю, каб пасьля лягчэй было апанаваць і ўвесь народ.

Катавалі, расстрэльвалі, ссылалі на далёкую поўнач нашых палітыкаў, якія ў тайніках душы бераглі мары пра адбудову незалежнага краю; нашых вучоных, у працах якіх беларускі народ ад даўніх стагодзьдзяў паўставаў у вобразе народу нацыянальна апрычонага з собскай гаспадарсьцьвенасьцю ды багацейшай ад іншых культурай; нашых пісьменьнікаў, якія ўслаўлялі красу нацыянальнасьці; нашых гаспадарнікаў, якія плянавалі гаспадарчае ўнезалежненьне краю; нашых інжынэраў, якія праектавалі нацыянальную прамысловасьць; нашых вучоных аграномаў, якія даводзілі пра нявычэрпныя сельска-гаспадарчыя магчымасьці Беларусі; нашых настаўнікаў, якія ўзгадоўвалі дзяцей і моладзь у любасьці ды пашане да свайго народу й культуры. Гэтак пасьля «перадышкі» пачаў свой д'ябальскі паход супраць найменшых праяваў нацыянальнага неўгамаваны, разгойсаны чырвоны расейскі імпэрыялізм.

Адыходзілі адны, іх заступалі іншыя, зьменьваліся спосабы змаганьня, але яно не запынялася, каб празь нейкі час, ужо ня гэтак даўна выбухнуць з новаю сілай і на гэты раз сілай збройнаю. Далёка за межамі Беларусі прагучэла слава нашых гэраічных партызанаў, якія вырушылі ў бой супраць чырвонага расейскага сатрапа.

І ўсё гэта змаганьне больш як праз тры дзесяткі гадоў у імя аднаго, адзі-

(Заканчэньне на 2 балоне)

Натальля Арсеньнева

Дай добры Кон!

(У САКАВІКОВУЮ ГАДАВІНУ)

Я ведаю найлепш, як на выгнаньні косіць
туга наш гарт,
але-ж туга адно — зьвяно.
Па восені страсаць лісты ня прыйдзе восень,
ня ляжа па начы ў лагчыны ноч ізноў.
На шчасьце, ўсё ў жыцьці мінае:
тлеюць эры,
ржавеюць смага й боль,
дапальваецца зло,
каб у сухім лісьці, у папялішчах шэрых
нанова год за годам заломліваў залом.
Нас доўга лёс касіў . . .
Мы хадаліся з доляй,
стаўлялі ўздоўж усіх дарог зямлі крыжы,

любілі Родны Край, хто колькі й як адолеў,
жылі, каб паміраць,
ішлі на сьмерць . . . каб жыць.
І чара нашых дзён, я думаю, наліта
гаркім віном бяды блізу па берагі.
Пара, Прадвечны Кон, пакрыць каменнай плітай
крывавыя гады,
сказаць няпраўдзе: «згінь!»
Ня пойдзем, а паймкнём Пагоняю нястрымнай
з Табой мы ўсе ў прасьцяг засекі раськідаць.
Ці мала выкрасяць падковы іскраў, гымнаў,
а сэрцы радасьці?
Пашлі нам толькі, дай
мячы і вочы ўзьняць,
раськінуць прагна крылы,
пачуць у жылах вар гарачае крыві.
Дай веру у Цябе, ў сябе, у нашы сілы,
дарма, што скрозь дрыгва,
вярні нам Сакавік!
Ня выпусьцяць яго,
ня згубяць больш далоні,
каб вочы плакалі з тугой, балюча:
— «дзе-ж?»
Дай, Добры Кон, ізноў вясьне,
вясьне зялёнай
Абвесьціць сяньня нам:
«Ўскросла і жыве!»

На загад нацыі

(Заканчэньне)

нага ідэалу — у мя незалежнасьці. Ідэя незалежнасьці сталася ўсеаодымнай, сынтэзуючай ідэяй для ўсяго нашага змаганьня, сталася найвышэйшай, сьвятарнай ідэяй, ідэяй у дзеі. Гэта азначае, што яна стала народнай сьведамасьцяй і ў гэтым ейная неадольная ды пераможная сіла. Найменшае зьочваньне ад гэтае ідэі ёсьць зрадай у нашых умовах.

Якое-ж месца заимае беларуская эміграцыя ў гэтым народным ходаньні? Якраз на эміграцыю самой гісторыяй ускладзена асаблівая роля.

Ужо адно тое, што на выгнаньні знаходзіцца Рада БНР зь ягоным прэзыдэнтам, як адзіна запраўдным рэпрэзантантам нашага народу, — прамаўляе само за сябе.

Заслуга нашае эміграцыі самперш у тым, што яна, бадай як ніхто, прычынілася да папулярызацыі Бацькаўшчыны, імя ейнага народу сярод дэмакратычнага сьвету, які да гэтага мала, а то й зусім нічога ня ведаў пра нас. Усё, што робіцца ў гэтым кірунку — ад удзелу нашае эміграцыі ў палітычных акцыях паняволеных бальшавізмам народаў, ад выставаў народнага мастацтва й выступленьняў ансамбляў да звычайнае інфармацыйнае даведкі пра Беларусь — трэба горача вітаць, бо ўсё гэта ськівавана да аднае мэты: расказаць пра край забраны, пра шматмільённы народ, які мае сваю гісторыю, багатую народную культуру, сваю адменную псыхалегію, пра народ, у якога гвалтам адабралі ягоную нацыянальную гаспадарсьцьвенасьць, але не асілілі адабраць волі й наважанасьці адваяваць адаоранае.

Людзі вымушана пакінулі Бацькаўшчыну, але паишлі ў сьвет з пачуцьцямі й думкамі пра яе ды наважылі апэляваць перад вольным сьветам, каб ён заступіўся або хоць-бы напачатак пачуў голас пратэсту паняволенага народу.

І калі ўзяць на ўвагу, што бадай няма такой вольнай краіны на сьвеце, дзе ня было-б беларускіх эмігрантаў, ды калі скласьці разам усё зробленае — ад большага да самага на першы пагляд нязначнага — дык зьбярэцца спорная дзялянка. Хіба найважнейшае ў гэтай справе тое, што яна зьяўляецца выражэньнем тое-ж ідэі, якая ўвасоблена і ў векапомным Сакавіковым Акце.

Але мы апынуліся на эміграцыі ў надзвычайна адказны мамэнт, у пераломную часіну.

Да гэтага часу дзейнасьць нашае эміграцыі насіла пераважна культурніцкі характар. Кажнаму зразумела вялікае значаньне культурна-нацыянальнай працы, асабліва для беларускае эміграцыі. Але запыняцца сяньня на гэтым будзе азначаць неразуменьне гістарычнае важнасьці мамэнту, будзе азначаць плясьціся ў хвасьце ды апынуцца наводшыбе ліхаманкава насьпявальных палітычна-грамадзкіх падзеяў, зь якімі ў канцовым выніку зьвязаны й лёс нашае Бацькаўшчыны.

Недаравальным злачынствам будзе, калі мы апынімся ў ролі адно староньніх рэгістратараў падзеяў.

Галоўная ўвага мусіць быць ськіваваная ў палітычную плашчыню. Сюды трэба кінуць усё найбольш здольнае, нацыянальна сьведамае. Няблага скакаць «Лявоніху», але адно праз «Лявоніху» мы не здабудзем сабе месца ў палітычным сьвеце. Адно з галоўных заданьняў зьмяшчаецца ў тым, као спрамагчыся вынесьці беларускую справу на балонкі заходняга друку. Усе высілкі трэба прыкласьці для дасягненьня гэтае мэты. Чым больш ды галасьней будзе пісацца, тым папулярнейшай будзе нашая справа. Гэта разам зь іншымі палітычнымі акцыямі дапаможа заняць нашаму народу пэўнае месца ў грамадзка-палітычнай думцы Захаду, што так патрэбна на будучыню.

Сяньняшняя палітычная сытуацыя ў сьвеце вымагае асаблівае актывізацыі й нашых палітычных дзейнікаў і ўсяе эміграцыі. Але ня можа быць запраўднае, мэтаімклівае актывізацыі без арганізаванасьці, без задзіночаньня эміграцыі. З сумам даводзіцца канстатаваць, што нам і нестае ўпаўніні гэтага самага істотнага. А якраз ад таго, як будзе зарганізавана нашая эміграцыя, будзе залежыць і размах ейнай дзейнасьці, і ейная гатовасьць актыўна прычыніцца да вырашэньня кардынальнага пытаньня — справы вызваленьня Беларусі. Адно праз арганізаванасьць мы можам станавіць пэўную сілу, пэўны грамадзка-палітычны дзейнік, зь якім могуць і будуць лічыцца, адно праз задзіночаньне мы можам дасягнуць пэўнае мэты.

Найгоршым ворагам нацыянальнае справы зьяўляецца той, хто чакае на гатовае ды пацяшае сябе бястурботным прыездам на вызваленую Бацькаушчыну. Мы мусім узгадаваць у сябе самперш пачуцьцё абавязку ў імя вызваленьня Бацькаўшчыны. Мройнікі, якімі-б яны ня былі, будуць глыбака нялюбымі народам, калі яны ўжо сяньня ўважаюць сяое за «заслужаных» адно таму, што зьяўляюцца эмігрантамі ды яшчэ, як кажуць, палітычнымі. Пра заслугі яшчэ гутарка наперадзе — у змаганьні, у ахвярнасьці й самаахвярнасьці ў найбольш вызначальны, конавы мамэнт.

І практыка мінулага і сяньняшняе палітычнае афішаваньне нашых «дабрадзеяў» на эміграцыі сьцьвярджае адно: за Беларусь, мо' як ніколі да гэтага, трэба будзе змагацца. Мы спадзяемся, што раней ці пазьней, надыйдзе зудар бальшавіцка-мангольскага Ўсходу з дэмакратычным Захадам. Мы таксама верым, што ў працэсе гэтага ходаньня за перамогу сілаю самога хаданьня будуць створаныя найбольш спрыяльныя акалічнасьці для заваёвы свае нацыянальнае гаспадарсьцьвенасьці й нашым народам. Так, для заваёвы, бо ніхто нам яе гатовай, сьвежа сьпечанай ня дасьць.

У гэтым змаганьні й эміграцыя мае адыграць не апошнюю, а мо' навет адну зь першых роляў — ад нашых палітыкаў да моладзі ўлучна. Мы можам сьніць пакутныя, гарачыя сны пра Бацькайшчыну, але змушаны будзем разрываць нашымі, вось гэтымі рукамі ланцугі няволі ды змагацца, каб не скавалі новымі, змадэрнізаванымі, але зробленымі ўсё тымі-ж, добра нам знанымі, няпрошанымі аматарамі ад «апякунства», якім гэтак да смаку прыйшліся нашыя землі. Вось у гэтым кірунку й трэба ўзгадоўваць усю эміграцыю.

Выходзячы з вышэй згаданых патрабаваньняў, мусім не для собскае карысьці сьцьвердзіць, што спорная частка эміграцыі надзіва маўклівая, маўклівая да неапраўданасьці. Найгорш тое, што сяньня людзі пачынаюць хварэць на апатыю, абыякавасьць і ў плашчыні грамадзкай і ў плашчыні прыватных дачыненьняў міжсобку. У шмат каго месца нацыянальнага абавязку заступае нізкая, драбязна-капеячная матарыяльнасьць, гойсаньне за мяшчанскім пульхным дабрабытам. Гэтак людзей зацягвае твань абывательшчыны, яны глухнуць да нацыянальнае справы, трацяць навет звычайнае чалавечае пачуцьцё ўзаемнае дапамогі. Асаблівую ўвагу трэба зьвярнуць на гэта, змагацца як з пошасьцяй, каб усьцерагчы людзей ад беззваротнага ідэйнага ўпадку.

Нашая мэта — стварыць сцэмэнтаваную ад першага да апошнага, дынамічна дзейную грамаду. Нам гэтак патрэбная ўзаемная непарыўная лучнасьць, якая ў нашых эміграцкіх умовах выканае ролю магутнага стымулу да дзейнасьці, будзе несьці сьвежае паветра, сьвежы грамадзкі подых у вадцятую ад свайго сьвету, вымушаную эміграцкую адзіноту-пустэчу ды праз гэта падымаць людзей да занядбанай працы. Мы мусім берагчы кажную адзінку, бо з адзінак творыцца, вырастае грамада.

Мы стаімо перад абліччам конавага мамэнту. Сустрэць у поўнай гатовасьці вырашальны мамэнт — наш сьвяты, жыцьцём дадзены й прадыктаваны абавязак, які мусіць быць выкананы як загад нацыі. Мы мусім стацца штурмовым аддзелам ужо сяньня, каб ня быць бязраднымі, калі над сьветам успалыхне полыма ўсеагульнага змаганьня супраць тыраніі расейскага бальшавізму. А гэта вымагае ад нас ужо сяньня напорнае працы, запраўднае адданасьці справе, згуртаванасьці ды матар'яльных сродкаў, якія мы можам і павінны даць для фінансаваньня агульнае справы, без чаго ўсё ператвараецца адно ў недалужную балбатню.

Шукаць нам шляху ня трэба. Ён з гранічнай выразнасьцю вызначаны Сакавіковым Актам, паліты крывёю змаганьня самаахвярных сыноў нашага народу.

Не зважаючы на цемрашал, які спраўляе свой крывавы баль на нашай Бацькаўшчыне, мы разам з народам ні на часіну не перастаем верыць, што быць Уваскрошаньню Беларусі. І хіба адно на ўспамін — пастрашышча пра нялюдзка жудасную пару ў сваёй гісторыі народ насыпле капец з асінавым калом для «ўшанаваньня» крывавых прыблудаў-акупантаў ці то з пад маскоўскае бальшавіцкае зоркі, ці то з пад розных безгаловых арлоў.

З. Ш. А.

Язэп Менскі

Акты сувэрэннасьці Беларусі

(Заканчэньне)

роднай Рэспублікі. Развой далейшых падзеяў прыскорыў акт поўнага абвешчаньня дзяржаўнай сувэрэннасьці Беларусі й пераняцьце лёсу ўсяго Беларускага Народу ў свае собскія рукі. Роблены бязь ніякае ўвагі на нацыянальныя інтарэсы Беларускага Народу Берасьцейскі мір прымусіў беларускія дзяржаўніцкія ворганы да больш станоўчага й шыбкага дзеяньня. Гэты мір, у выпадку ажыцьцяўленьня ягоных пастановаў, наносіў сьмяротны ўдар ня толькі сувэрэннасьці Беларусі, але й ейнай непадзельнасьці. Ён дзяліў жывое цела нашае Бацькаўшчыны на тры часьці: землі на ўсход ад лініі Дзьвінск-Сьвянцяны-Ліда-Пружана меліся адыйсьці да Расеі; на захад ад гэтае лініі — да Летувы; ладная часьць паўдзённай Горадзеншчыны, Меншчыны, Магілеўшчыны й Чарнігаўшчыны (Гомельшчына) — да Украіны.

І вось 24 сакавіка 1918 году, а 8-ай гадзіне ўвечары, у будынку Рады БНР на Захараўскай (цяпер Савецкай) вуліцы Менску адбылося гістарычнае паседжаньне Рады БНР супольна з дэлегацыяй Віленскай Беларускай Рады. На парадку дня паседжаньня стаяла адно толькі пытаньне: **абвешчаньне незалежнасьці Беларусі.** Гэтае паседжаньне, якое трывала да 8-ай гадзіны раніцы, было ўкаранаванае Актам 25-га Сакавіка, задакумэнтаваным Трэйцяй Устаўной Граматай. На паседжаньні была прынятая ляканічная, але як-жа зьмястоўная пастанова: **«Рада Беларускае Народнае Рэспублікі абвяшчае Беларускую Народную Рэспубліку незалежнай і выдае аб гэтым устаўную грамату».**

Адзін навочны сьветка наступнымі словамі апісвае заканчэньне гэтага гістарычнага паседжаньня:

«І ў гэты ўрачысты мамэнт, калі была прынятая рэзалюцыя й была абвешчаная Незалежная Беларуская Дзяржава, у залю ўпалі першыя праменьні раньняга сонца. Яно абліло вясьняным ясным сьватлом залю, у якой, як на Вялікдзень, у часе хрыстосаваньня, усе радныя абыймаліся й цалаваліся ад радасьці. І ў гэты-ж мамэнт узыйшло Сонца Свабоды над нашай шматпакутнай Бацькаўшчынай» . . . (М. Ш., «Незабыўны Дзень», «Шляхам Жыцьця», № 3 [15] за 1947 г.).

Поўны тэкст Трэйцяй Устаўной Граматы — тэкст Акту 25-га Сакавіка наступны:

«Год назад народы Беларусі, разам з народамі Расеі, ськінулі ярмо расейскага царызму, які найцяжэй прыціснуў быў Беларусь; ня пытаючыся народу, укінуў наш край у пажар вайны, якая чыста зруйнавала гарады й вёскі беларускія. Цяпер мы, Рада БНР, ськідаем з роднага краю апошняе ярмо дзяржаўнае залежнасьці, якое гвалтам накінулі расейскія цары на наш вольны й незалежны край.

Ад гэтага часу Беларуская Народная Рэспубліка абвяшчаецца незалежнай і вольнай дзяржавай. Самі народы Беларусі, у васобе свайго устаноўчага сойму, пастановяць аб будучых дзяржаўных зьвязях Беларусі.

На моцы гэтага трацяць сілу ўсе старыя дзяржаўныя зьвязі, якія далі магчымасьць чужому ўраду падпісаць і за Беларусь Трактат у Берасьці, што забівае насьмерць беларускі народ, дзелячы яго на часткі. На моцы гэтага Урад Беларускае Народнае Рэспублікі мае ўвайсьці ў зносіны з зацікаўленымі старанамі, запрапанаваўшы ім перагледзіць тую частку Берасьцейскага трактату, якая датычыць да Беларусі й падпісаць мірную умову з усімі ваяваўшымі дзяржавамі.

Беларуская Народная Рэспубліка павінна абняць усе землі, дзе жыве й мае лічбовую перавагу беларускі народ, а ласьне: Магілеўшчыну, беларускія часьці Меншчыны, Віленшчыны і Горадзеншчыны (з Горадням, Беластокам і інш), Віцебшчыны, Смаленшчыны, Чарнігаўшчыны и сумежныя часьці суседніх губэрняў, заселеныя беларусамі.

БНР нацьвярджае ўсе тыя правы й вольнасьці грамадзян і народаў Беларусі, якія абвешчаныя Устаўной Граматай ад 9 сакавіка 1918 г.

Абвяшчаючы аб Незалежнасьці БНР, Рада яе ускладае свае надзеі на тое, што ўсе любячыя волю народы памогуць беларускаму народу ў поўнай меры зьдзейсьніць яго палітычна-дзяржаўныя ідэалы.

Рада Беларускай Народнай Рэспублікі.
Дадзена ў Менску-Беларускім

25 сакавіка 1918 року».

Ад гэтага часу й па сяньняшні дзень Акт 25 Сакавіка зьяўляецца найвялікшай нацыянальнай падзеяй у гісторыі нацыянальна-вызвольнага змаганьня Беларускага Народу. Незалежніцкія ідэі гэтага Акту — ідэі дзяржаўнай сувэрэннасьці Беларусі становяцца ад гэтага часу найглыбейшым зьместам нацыянальнага жыцьця й наймагутнейшым рухаючым маторам вызвольнага змаганьня Беларускага Народу. За гэтыя ідэі кідаліся ў бой зь пераважаючай фізычнай сілай расейскага бальшавізму гэраічныя Слуцкія паўстанцы й ішлі «паміраць, каб жыла Бацькаўшчына», за іх ішлі на сьмерць, страшныя мукі й выгнаньне тысячы змагароў за будучыню Беларусі й найлепшых сыноў Беларускага Народу, за яе, напасьледак, вядуць і сяньня няроўнае змаганьне з расейска-бальшавіцкім акупантам беларускія партызаны-паўстанцы.

Гэтае змаганьне й акты масавае самаахвярнасьці Беларускага Народу ня спыняцца да таго часу, пакуль ідэя 25 Сакавіка ня станецца рэальным фактам і не ўкаранue ўсіх надлюдзкіх высілкаў і вялізарных ахвяраў Беларускага Народу. Мы верым моцна, што гэты час надыйдзе ўжо хутка!

Язэп Каранеўскі

Беларускі Нацыянальны Камітэт у Нямеччыне віншуе ўсю беларускую эміграцыю й беларускія арганізацыі й установы зь вялікім Сакавіковым Сьвятам Незалежнасьці Беларусі, жадаючы як найхутчэйшага ажыцьцяўленьня Сакавіковае ідэі.

Беларускі Нацыянальны Камітэт
у Нямеччыне

Цэнтраля Беларускіх Акадэміцкіх Арганізацыяў на Чужыне вітае ўсе беларускія арганізацыі й усю беларускую эміграцыю з 34-ай гадавінай Вялікага Сакавіковага Акту — абвешчаньня Беларускай Народнай Рэспублікі сувэрэннай дзяржавай і жадае, каб сьвятая ідэя дзяржаўнай незалежнасьці як найхутчэй зьдзейсьнілася.

ЯКУБ КОЛАС

НОВАЯ ЗЯМЛЯ

ПАЭМА

10)

XIII

ПАДГЛЯД ПЧОЛ

Пакуль што досыць аб панох:
Яны прыеліся, дальбог!
Яны бяз сэрца і сьляпыя
І ўсе заходы іх пустыя,
І пусты іх усе імкненьні
Назад ход часаў павярнуць
І дзіркі палкамі заткнуць
І перарваць жывыя зьвеньні,
Якіх вякі ня перарвалі
У гістарычным перавале.
Ім цёмна, нема кніга лёсу,
Яны ня бачаць далей носу
І рубяжоў свае пасады . . .
А ну іх к ліху! ну іх к ляду!
Час у Парэчча зноў вярнуцца
І ў іншых хвалях скупануцца.
Парэчча — слаўная мясьціна,
Куток прыгожы і вясёлы:
Як мора — лес, як неба — долы;
Зіхцяць у кветках лугавіна . . .
А колькі ягад і парэчак!
Як пахне мёдам поле грэчак,
Калі пачнуць яны цьвісьці! . . .
Ну, як тут пчол не завясьці:
Ім столькі выгад тут, прастору!
Яшчэ зь вясны, ў час перабору,
Сюды прывезьлі пчол калоду,
Ну, так, між іншым, для заводу.
Але ручыцца сталі пчолкі.
Знайшліся людзі для суполкі:
Хто вульлем браў пустым, грашамі,
А хто падмазваў барышамі.
І як ня прыймеш чалавека?
А ня прыймі, то небясьпека:
Намысьліць ён табе, брат, зла —
Ня любіць зайздрасьці пчала.
Антось у дзеле тым пчаліным
Вёў першы рэй, галоўным чынам,
Хоць гэта новая навука
На першых часах была мука,
І першы крок у новай ролі
Ён не забудзе — не, ніколі!
У летні поўдзень — была сьпёка —
Выходзіць рой, снуе высока
І на вярбе ўгары садзіцца,
Ніяк туды не даступіцца.
Антось бярэ куродым, сіта,
Глядзіць на гэты рой сярдзіта:
Вось ня было яшчэ бяды!
Загнаў-жа чорт яго туды!
Палез Антось перш на драбінах,
З драбін цярэбіцца ў галінах.
Сяк-так прыладзіў сіта крышку,
Абрус адсунуў, бярэ лыжку
І толькі ледзь кранууся рою,
Гудзе пчала над галавою,
Другая ў вуха — тыц зьнячэўку!
Схіснуўся дзядзька над дрэўку
І мімаволька — хоп за сук!
Тут сіта выехала з рук,
А патрывожаныя пчолы
Сьпяваюць хорам, як анёлы,
Але кусаюць пачартоўску.
«Згары-ж ты лепей, рой такоўскі»!
Угнуўся дзядзька — няма рады,
На землю падаюць прылады;
За імі дзядзька наш з накропам
Зь вярбы на землю шуснуў снопам.
Схапіўся дзядзька ды наўцекі,
Бяжыць, як-бы шалёны нейкі,
Бяжыць дваром між хлявушкамі,
Ад пчол бароніцца рукамі
Ды пад салаш бяжыць пад стрэху.
Было бяды тут, было сьмеху!
Ды потым дзядзька прывучыўся,
Да пчол зусім прызвычаіўся,
І бортнік быў ён акуратны,
Хоць не такі, як Кандрат, здатны . . .
Тымчасам Спас сьвяты мінуўся,
І лес у чырвань апрануўся.
Дрыжаць у золаце асіны
І гнуцца кісьці верабіны.
Пчала аб мёду меней дбае,
І спожыць ёй ужо ня тая;
Таксама-ж вульлі ня пустыя:
Раі ўздужалі маладыя
І мёду трохі нанасілі.
Дык вось кумоў і запрасілі
На гэты дзень падгледжваць пчолы.
Дзянёк быў ціхі і вясёлы,
Мужчыны зранку падгаліліся,
Зусім такі падмаладзіліся,
У ночвах голавы памылі,
І вусы спрытна падкруцілі,
Ды мылам іх пашаравалі,
Каб выдатней яны стаялі.
А для гасьцей, сьвятой нядзелькі
Надзелі новыя камзэлькі,
А боты так насмаравалі,
Што проста шляхту касавалі.
— Зірніся, дзядзька, у люстэрку:
Хоць заверні вазьмі ў паперку,
Хоць едзь у сваты, хоць жаніся?
Да дзядзькі жарты панясьліся.
— А ты, Ламук, ня выскаляйся,
Лепш нос абцерці пастарайся —
Сапляк, вунь, губу ўжо мінае! —
Алеся дзядзька падцінае.
«Ламук» — Алесь спускае вочы:
Сягоньня дзядзька не ахвочы
Прыймаць яго такія жарты.
Алесь-жа хлопец і ня ўпарты;
Ён моўчкі Костусю ківае,
Пайсьці на двор зь ім заклікае.
Разблытаць трэба ім пытаньне,
Якое ўжо карціць ад раньня —
Калі, каму, дзе пасьвіць стадка.
— Скажу я вось, як трэба, братка,
Мы ўдвох з двара пагонім разам
І папасём пад тоўстым вязам.
Калі кароўкі папаўнеюць,
Бакі іх трохі пакруглеюць,
Тады, запусьцім на балота.
І . . . закіпіць у нас работа:
То ты, то я — на перамену!
І дзе я толькі мёд той дзену?
Жывот зрабіць хіба ў дзьве столкі,
Як мех Баландзішын на зёлкі? —
І хлопцы ў згодзе жартавалі
Ды ў лес за рэчку паглядалі.
Пазбыўшы важнае пытаньне,
Чакалі першага спатканьня
З гасьцьмі, якіх сюды наедзе,
Мо' ўжо хто клыгае зь іх нейдзе.
Малыя дзеці і дзяўчаткі
Вярцеліся больш каля маткі;
То, часам, ёй чым памагалі,
А часам, проста замінаалі.
У ўсіх была тут думка тая,
Што дзень сягоньня нязвычайны,
А дзень асобны, рознастайны,
Які ў год толькі раз бывае.
На гэты дзень і сама хата
Была прыбрана зухавата:
Памыты лавы, стол, падлога,

Дзякуй, Лукаш Семянюк!*)

Калі прыгадваеш тых славутых беларускіх партызанаў, якія найбольш даліся бальшавіком у знакі, дык адразу ўстае перад ачыма магутная постаць Лукаша Семянюка. З бацькоў і дзядоў селянін, ён паходзіў зь мястэчка Халопенічы Барысаўскага павету. Плячысты, высокі на рост, хадзіў крыху раскачваючыся, па мядзьведжаму, што ўласьціва моцным людзям. Асьвету атрымаў ніжэйшую, магчыма скончыў царкоўна-парахвіяльную або земскую школу. Аднак гэтае зусім ня перашкаджала яму лёгка чытаць вайсковыя карты, мець арганізацыйныя здатнасьці й не аднойчы выказваць багаты прыродны розум. Хіба трэба яшчэ дадаць, што, як стары кадравы жаўнер царскае арміі, які праслужыў у ёй дзесяць мірных і ваенных год, ён валодаў вялікім баявым досьледам.

Свой аддзел Лукаш Семянюк сфармаваў пераважна з тых навабранцаў чырвонае арміі, якія ў 1919 г., пакліканыя ў Барысаў, каб абараняць савецкую ўладу, паднялі супраць яе паўстаньне. Яны добра валодалі зброяй, іхныя сваякі пакутвалі за іх ад карных аддзелаў, ды нарэшце й кажны зь іх быў двойчы прысуджаны Чэка да расстрэлу, як дэзэртыр і як паўстанец. Яны з маленства ведалі ўсе сьцежкі, усе ваўкаўні, усе мярлогі ў непралазных хваёвых лясох Барысаўшчыны. Гэта была іхная радзіма — Беларусь. Бальшавікі называлі іх бандытамі, шляхоцкімі недасекамі, папоўскімі недабіткамі, самі яны менавалі сябе — зялёнымі, лесавікамі, балахоўцамі, партызанамі, а народ, усё болей і болей прыгнечваны бальшавікамі, ставіўся да іх з вылучнай спагадай і, заўсёды ўва ўсім падтрымліваючы іх, не называў інакш, як — «нашыя хлопцы, семянкоўцы».

Аддзел Семянюка налічваў каля пяцідзесяці партызанаў і меў нястанны склад. Адныя гінулі ў часе зацятага бою, другія, трапляючы ў савецкую катавальню, паміралі там неапісальнай страшнай сьмерцю, але на іхныя месцы прыходзілі іншыя. Аднак правакатару было зацяжка патрапіць у ваддзел. За кажнага новага ручаліся сваей галавой два-тры старыя семянкоўцы, што ведалі яго раней, а потым з пралітай разам бальшавіцкай крывёю прыходзілі да новых агульны давер і пашана. Калі фронт патрабуе ад рэгулярнае арміі жалезнае дысцыпліны, дык тым больш яна патрэбная ў партызанскім аддзеле. На фронце ўсё-ж ёсьць больш-менш простая лінія фронту й тыл, што цягнецца на сотні або й тысячы кілямэтраў. Для партызана часам, крый Божа, фронтам зьяўляецца вогненае варожае абкружэньне, якое ахапіла ягоны аддзел, а тылам — сьпіна таварыша на адлегласьці аднаго, двух дзесяткаў крокаў. Таму загад Семянюка зьяўляўся непарушальным законам. Бліжэйшымі сябрамі, якія меліся яго зьмяніць у выпадку чаго-небудзь благога, былі — Скалубовіч Люстын, Шаблінскі Мятод, Буры Стах, Казлоўскі Міхал. Зь іх складаўся й штаб. пасьля нарады зь якім, Семянюк распачынаў чарговае мерапрыемства.

На працягу 1919 г. Семянюк зьяўляўся фактычным гаспадаром Халопеніцкае й Красналуцкае воласьцяў Барысаўскага павету. Маючы пяцьдзесят партызанаў, ён цалкам ачысьціў ад савецкіх і партыйных установаў тэрыторыю ня меншую па сваей вялічыні за штэйт Айленд, за адзін з абтокаў Нью Ёрку. І гэтая тэрыторыя ўзапраўды сталася зялёна-армейскім абтокам сярод чырвонага мора. Харчовыя камісары езьдзілі сюды пад аховай харчовых аддзелаў, але назад, замест хлеба, везьлі толькі трупы харчармейцаў. Той-жа лёс пасягаў і карныя аддзелы Барысаўскага Чэка. Семянюк заўсёды ведаў ад свае гарадзкое агентуры, калі накіроўваецце супраць яго які аддзел і сустракаў яго на загадзя абраным і зручным для сябе месцы гранатамі й кулямі. Звычайна пасьля такіх экспэдыцыяў на партызанскі фронт, убогі духавы Барысаўскі аркестр, ідучы наперадзе доўгіх пахавальных працэсыяў, і перакручаваючы пры гэтым на свой лад жалобны марш Шопэна, меў ладне працы.

Дзейнасьць Семянюка пасупова пашыралася й на сумежныя зь ягонай тэрыторыяй воласьці. На адзін з чэрвенскіх дзён 1919 г. старшыня валвыканкому Зачысьцеўскай воласьці Потас назначыў агульна-валасны сялянскі сход, разаслаўшы напярэдадні абвесткі. Яго пры гэтым зусім ня цікавіла, якую ролю адыгрывае ў сялянскім жыцьці чэрвень. На гэтых абвестках, якія канчаліся пагрозамі за ўхіленьне ад сходу, стаяла адзінае пытаньне, што падлягала разгляду на сходзе, а найменна:

«Выполнение продразверстки».

Спакідаючы без увагі пагрозы, на сход зьявілася чэцьверць тых, каму яны былі дасланыя, ды й то з бліжэйшых вёсак. Пачакаўшы яшчэ дзьве-тры гадзіны звыш вызначанага часу, Потас сьпярша вылаяўся, потым выцягнуў на паляну перад будынкам валвыканкому стол і ўзьлез на яго, як на трыбуну. Каля стала разьмясьцілася ягоная асабістая гвардыя — камбедаўцы — сябры камітэтаў беднаты. А далей шчыльным хмурным натоўпам стаялі сяляне. Потас пачаў зь міжнароднага становішча, як гэта звычайна робіцца на савецкіх сходах. За доўга й мутарна гаварыў наконт Антанты, белапольскіх паноў, японскіх самураяў і, вылаяўшы іх усіх, з тэй-жа лаянкай абваліўся на тутэйшых сялянаў, якія, маўляў, усяляк абцяжарваюць нутранае становішча, бо ўхіляюцца ад прадразьвёрсткі й тым самым не жадаюць абараняць «сваей першай у сьвеце работніцка-сялянскай дзяржавы». Нечакана Потас на поўслове перарваў сваю прамову й зьбялеў. Сяляне пачулі цокат конскіх падковаў, а старшыня, які стаяў вышэй за іх, пабачыў, як з двух канцоў у Зачысьце ўяжджаюць коньнікі. Потас не пасьпеў навет саскочыць із стала, калі заўважыў, што да яго праз натоўп, які адразу з павагай рассунуўся, ідзе мядзьведжай хадою шыракаплечы й грубы мужчына, у якім адразу пазнаў Семянюка.

— А што-ж ты мне, Потас, абвесткі ня прыслаў, Хіба-ж я ня мужык? Ну дык атрымай ад мяне прадразьвёрстку.

Пачуўся кароткі рэвальвэрны стрэл і забіты старшыня зваліўся із стала.

— А вось гэным сацыялістычным галубком — паказаў Семянюк сваім семянкоўцам на камбедаўцаў, — кажнаму па сорак дзевяць шампалаў. Па аднаму шампалу за кажны год жыцьця дарагога Ўладзімера Ільліча Леніна. А калі ня возьмецеся за розум, дык на Кузьму-Дзям'яна па шэсьцьдзесят пяць карламарксавых атрымаеце. Я вас, сукіных сыноў, навучу палітграматы!

Пасьля гэтага Семянюк зь дзіўнымі для ягонае вагі спрытам і хуткасьцю ўскочыў на стол, які навет затрашчэў пад ім, і сваім зычным, чутным за некалькі кілямэтраў голасам, зьвярнуўся да сялянаў:

— Дзядзькі! Хлебаробы! Беларусы! Разыходзьцеся хутчэй па хатах! Нам мужыком цяпер кажная хвіліна, што той зімовы тыдзень. Хто яшчэ ня скончыў, дык няхай канчае сяўбу грэчкі. Абворвайце бульбу! Касавіцу пачынайце! Вы тут на сходзе, а там бяз вас пчолы пачалі на раі дзяліцца. І пашчасьціў вам Божа! Жывіце й працуйце ў сваей зялёнай мужыцкай дзяржаве! Падаткаў нікуды не давайце! Пакуль жыву я — Лукаш Семянюк — у крыўду вас ня дам. Заглянула сонца й у нашае мужыцкае аконца! Дык па хатах, дзядзькі!

Сяляне ўдзячнымі словамі адказалі на прамову Семянюка й хутка накіраваліся да сваіх вёсак. З-заду вялікім вогнішчам гарэлі акты валвыканкому й чуліся енкі камбедаўцаў. А потым даляцела да сялянаў паманда:

— На каней!

Ма-а-а-рш!

—і цокат конскіх падковаў, які гучэў усё цішэй і цішэй, пакуль зусім не заглохнуў у лясох.

Ня доўга глядзела сонца ў мужыцкае аконца! Ня доўга жыў пасьля гэтага Міхал Семянюк. Ад захаду сунуліся палякі й спыніліся ў жнівені 1919 г. паўсьцяж ракі Бярозы, не дайшоўшы якіх з дваццаць кілямэтраў да семянкоўскае мужыцкае дзяржавы. Савецкая 16 армія стала фронтам на другім беразе ракі, а ейныя роты й зьвязы рассыпаліся па ўсіх бяз вылучэньня вёсках Барысаўшчыны, якая зьяўлялася бліжэйшым тылам. Аддзел Семянюка, каб пазьбегнуць няроўнага змаганьня, усё глыбей і глыбей зашываўся ў лясы. Калі годам пазьней Слуцкая дывізыя БНР цэлы месяц змагалася з бальшавіцкім фронтам, дык яна ўсё-ж налічвала дзесяць тысячаў жаўнераў, а не пяцьдзесят. Аддзел тымчасам апынуўся паміж двумя жорнамі Спроба праламаць савецкі фронт і перайсьці на другі бераг Бярозы сталася-б для яго самагубствам. І нечаканая акалічнасьць выратавала семянкоўцаў.

У канцы жнівеня адна дывізыя польскае арміі прарвала каля Барысава савецкі фронт і, пераправіўшыся на другі бок Бярозы, заняла ягонае прадмесьце Стары Барысаў. Гэты прарыў зьявіўся на столькі небясьпечным для ўсяе лініі савецкага фронту, што, як паведамляе савецкі гісторык І. Лочмель — «таварыш Орджанікідзэ вырашыў асабіста накіравацца ў пешую выведку». Шмат одаў і малюнкаў было пазьней напісана наконт выведкі Орджанікідзэ, які адважыўся часова спакінуць палявы штаб 16 арміі, што знаходзіўся на станцыі Прыяміна ў дваццаці кілямэтрах ад Барысава, але справа нарэшце ня ў гэтым. Бальшавіцкай арміі пашчасьціла залатаць дзюру на фронце, адкінуўшы палякаў зноў на другі бераг Бярозы. Аднак перад гэтым аддзел Семянюка каля вёскі Ігрышча пасьпеў далучыцца да польскіх уланаў.

Першымі перапраўляліся на другі бок Бярозы ўланы, іхным арыергардам быў аддзел Семянюка, а арыергардам свайго аддзелу быў Лукаш Семянюк. Ён заўсёды першым наступаў і апошнім адступаў. Ужо ўсе семянкоўцы пад заўзятым варожым агнём пераплылі Бярозу, ужо пераплываў яе Семянюк, калі бальшавіцкая куля абарвала ягонае жыцьцё. Ён навет ня ўскрыкнуў...

Нікто не хаваў Лукаша Семянюка, выконваючы над ягонай труной жалобныя маршы Шопэна й Моцарта. Толькі родная Бяроза пяшчотна змыла зь яго кроў. Ніхто не напісаў прысьвечаных Лукашу Семянюку одаў і малюнкаў. Толькі родны народ складае аб ім забароненыя прачулыя песьні. Але-ж прыйдзе, бяз усякага сумліву прыйдзе той дзень, калі назаўсёды загляне сонца ў мужыцкае аконца, і тады незалежны беларускі народ, прыгадваючы ўсіх змагароў за сваю волю й шчасьце, скажа ў поўны голас:

Дзякуй, Лукаш Семянюк!

Чэсьць і слава вам, семянкоўцы!

14. II. 1952. **Юрка Віцьбіч**

*) З кнігі «Антыбальшавіцкія паўстаньні й партызанскае змаганьне на Беларусі», над якой працуе цяпер аўтор.

Да Беларускіх Камбатантаў і Вэтэранаў

ДАРАГІЯ СЯБРЫ!

Вітаю Вас зь Вялікім Беларускім Нацыянальным Сьвятам 25-га Сакавіка — Сьвятам Незалежнасьці нашае Бацькаўшчыны — Беларусі. Сёлета мы сьвяткуем ужо 34-ую гадавіну таго вялікага мамэнту ў гісторыі нашага Народу, калі, 25 сакавіка 1918 году, Рада Беларускае Народнае Рэспублікі абвесьціла незалежнасьць і сувэрэннасьць нашае Бацькаўшчыны.

Ад гэнага дня найлепшыя сыны нашага Народу пралілі ўжо ці мала крыві за зьдзейсьненьне й абарону ідэалаў, аб якіх лятуцелі пакаленьні. Сотні тысячаў нашых мучанікаў пасьпелі пралажыць крывавую дарогу ў далёкі Сібір, дзе гінулі й гінуць у нявыносных умовах савецкіх канцлягераў. Дзесяткі тысячаў, ідучы ў бой з клічам: «Жыве Беларусь!», памерлі сьмерцю гэрояў на палёх змаганьня ўсяго сьвету. Ды ня гледзячы на ўсю пакуту й адвагу змагароў, Народ наш усё яшчэ ня можа вырвацца з чырвоных капцюроў бальшавіцкіх катаў. У няволі, калі ня фізычнай, дык маральнай, і мы. Кажны год у дзень сьвята 25 Сакавіка й нашыя сэрцы абліваюцца крывёю. Хто ведае, мо' лягчэй было-б, каб давялося згінуць у няроўным змаганьні з ворагам за незалежнасьць нашага Народу, злажыць свае косьці ў роднай зямлі!

Але мы жывём! Дык забудзьмася-ж на пэсымізм, на апатыю! Нашым абавязкам ня тужыць, — а змагацца за вызваленьне нашае Бацькаўшчыны. Увесь сьвет сяньня рыхтуецца да апошняга зудару з маскоўскім бальшавізмам. Рыхтуймася да будучага вялікага змаганьня й мы, каб вярнуцца ў нашую вольную краіну пераможнікамі!

Няхай жыве змаганьне за незалежнасьць Беларускае Народнае Рэспублікі!

Няхай жыве Беларусь!

Нью Ёрк, у сакавіку 1952 г.

Старшыня Галоўнага Ураду Беларускіх Камбатантаў і Вэтэранаў на Чужыне

Ф. Кушаль

Генэрал Брыгады.

Задзіночаньне Эўропы церазь ейны падзел

Як ведама, ад 21 да 22 студзеня адбывалася ў Лёндане канфэрэнцыя г. зв. Эўрапэйскага руху, якая займалася пытаньнямі палітычнымі, гаспадарскімі й культурнымі краёў Сярэдняй і Ўсходняй Эўропы ў рамах задзіночанай Эўропы пасьля іхнага вызваленьня з пад бальшавіцкага панаваньня. Заходнія палітыкі, у тым ліку й сам старшыня камісыі для Цэнтральнай і Ўсходняй Эўропы ангелец сп. Е. Б. Бэрэнс чамусьці вельмі арыгінальна пляну͏юць гэтае задзіночаньне цераз падзел, бо для іх Эўропа канчаецца на ўсходзе на лініі Бугу-Сану. Ці Беларусь, Украіна, Казакія й іншыя ўсходнія тэрыторыі належаць да Эўропы ці да Азіі, ці мо' да якой яшчэ іншай часткі сьвету, няведамай у геаграфіі, гэта канфэрэнцыя, баючыся чым-небудзь угнявіць «бацьку» Сталіна, і не ўсатанавіла й устанавіць не захацела.

У сувязі з гэтым Чэскі Нацыянальны Камітэт у Лёндане за подпісам ягонага старшыні ген. Л. Прхалі й сакратара К. Лёхэра выслаў на рукі старшыні камісыі для справаў Сярэдняй і Ўсходняй Эўропы сп. Е. Б. Бэрэнса адкрыты ліст, зь якога ніжэй прыводзім тыя месцы, што датычаць Беларусі.

«Спадару! Вы ў Вашай брашуры ,База ўсходняэўрапэйскай палітыкі' правільна адзначылі, што: ,Эўрапэйская вунія ня можа быць зьдзейсьненая бяз прылучэньня да яе краінаў за зялезнай заслонай'. У Вашай брашуры... Вы заяўляеце, што ,Эўропа ня може ўтрымацца, пакуль яна не задзіночыцца. Яна можа быць задзіночана на базе маральных і палітычных прынцыпаў, зь якіх паўстала эўрапэйская цывілізацыя. Гэта абазначае, што кажная нацыя мае права выбіраць сабе ўрад і вызначаць сваю собскую сацыяльную структуру бязь ніякага пастароньняга ўмешваньня»...

Згодна з Вашым сьцьверджаньнем, у Эўрапэйскім руху заступлены дэлегатамі Баўгарыя, Чэхаславаччына, Мадзяршчына, Польшча, Румынія й Югославія. Вы правільна сьцьвярджаеце, што «Эўрапэйская вунія ня можа быць зьдзейсьненая бяз прылучэньня да яе краінаў за зялезнай заслонай». Мы дазволім сабе зьвярнуць Вашую ўвагу на факт, што на тэрыторыях сваіх собскіх краінаў за зялезнай заслонай жывуць яшчэ такія нацыі: эстонцы, латышы, летувісы, беларусы, украінцы, азэрбайджанцы, грузіны й іншыя.

Згодна з «маральнымі й палітычнымі прынцыпамі, зь якіх паўстала заходняя цывілізацыя», — ці ня маюць гэтыя нацыі права «выбіраць сабе ўрад і вызначаць сваю собскую сацыяльную структуру»? Калі-ж не, дык чаго вар-

(Заканчэньне на 6 балоне)

А каля покуця сьвятога
Дзьве сьцены клёнамі убраны;
Абрусам белым стол засланы,
Сьвятых паперай агарнулі —
Яны лагодней нейк зірнулі,
Як-бы ім вельмі падабалась,
Што ім увага дадавалась.
  Мужчыны зараз па сьняданьні
Пайшлі ў гумно на спачываньне —
Аддаць мінуту для дрымоты.
Прыветна скрыпнулі вароты,
Зь вясёлым шумам расчыніліся,
Ў гумне мужчыны прыпыніліся.
Ўсяго паўнютка, хвала Богу, —
Збажынкі новай і мурогу.
Здавалась, стрэхі і пярылы
Ўсяго трымаць ня мелі сілы,
Бо з двух бакоў над самым токам,
Калі на іх ты кінеш вокам,
Сянцо, збажынка навісала.
Тут лугам, полем патыхала,
А на гвазьдзі ў таўшчэрным шуле
Цапы вісэлі, бы заснулі.
А вілы, граблі і мяцёлкі,
Малацьбітовы прыяцёлкі,
Каля варот адны стаялі —
Таксама працы ўжо чакалі.
— У нас сяголета — сьвяціся!
— Так, дзякуй Богу, паджыліся.
— Эх, брат Міхась, была-б то
                ўласнасьць —
Зямля ўся гэта, сенажаці!...
Чаго-б жадаць тут болей, браце?
І лес, і паша, неба яснасьць,
І чысты дух, і рэчка, Нёман...
Куток павабны тут захован!
— Э, каб гэта свая ўлада!
Нашто-б і лепшая пасада? —
Міхал выразна замаўкае
І торпы вокам акідае.
— Так, брат! падумаць моцна трэба, —
Само ня зваліцца нам зь неба, —
Каб мець больш пэўны свой прыпынак
І мець у ўласнасьці будынак...
І так яны разгаварыліська,
Што й на саломy не лажыліся.
І ўсё-ж ня бацькаўшчына гэта:
Жывеш да часу, зь лета ў лета,
А ліха вынікне якое —
Падумаць жудасна пра тое...
Чаго-ж у жыцьці не хапае?
Дзе гэта сіла, дзе моц тая,
Што перашкод сабе ня мае
І ставіць зразу ўсіх на ногі,
Вядзе на вольныя дарогі
І сьвет прасторны адчыняе?
— Дзьве рэчы трэба мець, каханы!
Адна рэч — розум выхаваны:
Умець прадглядзіць, прылаўчыцца,
На цьвёрдым грунце закрапіцца.
Другая рэч, Антось харошы:
Таксама трэба мець і грошы, —
Міхал прамовіў ціхім басам.
  Алесь і Костусь гэтым часам
Гасьцей пад дубам вартавалі
І між сабою жартавалі.
— Згадай, Кастусь, — Алесь пытае: —
Хто першы ў госьці завітае?
— Ну, хто-ж? вядома — Юрка, дружа.
— Чаму? — Бо мёд ён любіць дужа.
А там, глядзі, Язэп прыпрэцца
І Фабіян зь ім з Караліны...
Падвып'юць, ведаеш, мужчыны,
Ото гаворка распачнецца!
А там Кандрат вазьмецца ў бокі,
Напўна пойдзе ён у скокі;
Яго Ялоўка падтрымае,
А Вухін песьню засьпявае:
  «Пі гарэлку суседзе!...»
— Глядзі, глядзі! хто гэта едзе? —
Алесь ускочыў, пазірае
І локцем Костуся таўхае.
— Ды-ж гэта Вухін, брат! ён самы! —
І хлопцы кінуліся ў браму,
Бягуць навыперадкі ў хату.
— Ўжо Вухін едзе! Вухін, тата!
— Цыц! ня сьмець казаць мянушку,
А то зьніму на вас папружку! —
І бацька бровы пасувае,
Пільчак чысьцейшы адзявае,
Ідзе на двор для прывітаньня
І для пачэснага спатканьня.
Андроцкі-Вухін пад'яжджае
І так каня свайго спыняе,
Як-бы супыну конь ня мае,
Хоць конь, як вол непаваротны
І бегчы ўжо ня так ахвотны.
Кадушка-Зося сонцам зьзяе;
Міхал ёй злазіць памагае.
Яна-ж, як гліна, надта цяжка,
Пад ёю крэхча каламажка.
— Ну, проша ў хату! проша кумка!
Глядзіць бутэлька зь яе клумка.
У пераралку, як-бы качка,
У хату ўйдзе кума-сваячка.
Тут гаспадыня выбягае,
Ёй дзьверы ў сені адчыняе;
Кабеты тварамі самкнуліся
І так прыемна усьміхнуліся,
Як-бы злучыліся дзьве рэчкі,
Гарохам сыплюцца славечкі.
— А дзе-ж мая дачка хрышчона? —
Спытала Зося: — дзе Алёна? —
Ваўчком Алёна пазірае;
Яе тут Зося абнімае,
Гасьцінцам дзеўчынку частуе,
Яе і песьціць і цалуе,
У вочкі ёй глядзіць прыветна —
Сама Яхіміха бязьдзетна.
Алесь пад гэты шум вітаньня
Разгледзіў клумак ўвесь дазваньня
І шэпча Костусю навуха:
— Там, брат, гарэлка весялуха,
І каравай, і сыр, як плаха.
Эх, каб ня было, брат, таго страху,
Вось-бы дзе можна пажывіцца!
Але чакайце: даляжыцца
І караваю закаштую,
Цябе таксама пачастую! —
І хлопцы толькі пасьмяяліcь
Ды вон за дзьверы паімчаліcь.
  Яхімаў воз ужо прыбралі,
Каня на лейцы навязалі.
Ў кустох альховых каля дуба,
Дзе пагуляць было так люба.
Яшчэ счакаўшы з паўгадзіны,
Язэп прыехаў з Караліны.
Жыхар заможны і выдатны,
Ўва ўсім прыкладны, акуратны —
І ў гаспадарцы, і ў банкеце, —
Ў паноў быў, навет, на увеце,
Такі уважны і шляхэтны
Далёка ў воласьці прыметны.
Хоць не шляхоцкага ён роду,
Але падтрымліваў іх моду,
А гаспадыней меў дваранку,
Вельмі панадную шляхцянку,
З прыгожым тварам, з тонкім станам.
Жыў у хвальбару Язэп панам,
І гаспадарку вёў умела.
Само сабою зразумела,
Яго спаткалі тут пачэсна
Гаспадары з гасьцьмі сумесна.
  А там Кандрат каня сьцябае.
— «Гэ, сьмерць турэцкая!» — гукае.
Як толькі зглядзілі Кандрата,
Загаманіла зараз хата...
— Ну, вот і бортнік наш імчыцца,
Усіх насьмешыць, раскрычыцца:
«Ноль! сьмерць турэцкая! мякіна!» —
Кандрат жартлівы быў мужчына
І каля пчолак хадзіў сьмела,
Бо надта добра ведаў дзела
(Прынамсі гэтак тут казалі,

Ад сіняга неба да шэрай зямлі

Трыццацілетні творчы шлях Натальлі Арсеньневай*)

Ўсё, што у сэрцы жыве і пяе, —
Вершы мае...

Н. Арсеньнева

ПЕРШЫЯ АКОРДЫ

Як ня любіць мне восень залатую,
Калі праз вопратку асін густую
Тон прабіваецца чырвоны — слаўны тон —
І ў золаце стаіць маўклівы, пышны клён?

Вось першыя мастацкія акорды, зь якімі Натальля Арсеньнева паяўляецца ў нашай літаратуры 30 гадоў таму. Так пачынаецца ейны першы друкаваны і адзін зь першых напісаных наагул вершаў — «Восень».

Гэты абраз маестатычнай у сваёй задумнай красе восені з выноснымі, залітымі золатам і яркаю чырваньню, маўклівымі клёнамі ды асінамі, гэтае выражанае ў вершы захапленьне красою прыроды, зьяўляюцца характэрнымі для першай, пачаткавай пары літаратурнай творчасьці Арсеньневай. Аддаць, адбіць у сваіх творах усю гармонію навакольных хварбаў і гукаў паэтка і ставіць сабе за галоўную мастацкую задачу.

Сонца вясьняныя першыя косы,
Грукат крыніцаў і раньнія росы,
Восені жоўта-чырвонай адцені,
Смуткі зьмярканьня, начы лятуценьні,
Сэрца развагі і сэрца парывы,
Песьні, што ўлетку плывуць панад нівы,
Плач лясуна, карагод русалчыны,
Чары і зводы начное часіны,
Смутнай балотніцы сьмех, прычытаньне,
Роднай старонкі ціхое каханьне,
Усё, што ў сэрцы жыве і пяе, —
Вершы мае...

Такое мастацкае «крэдо» і праграма, якім Арсеньнева пачынае свой першы зборнік вершаў з 1927 г. «Пад сінім небам».

Пра «восені жоўта-чырвонай адцені» ды «сонца вясьняныя першыя косы», пра красу прыроды Беларусі наагул, пэўна-ж, пісалі ў нас і раней нашыя паэты-нашаніўцы. Ды ў іхных апісаньнях цяжка знайсьці той узвышаны, мажорны тон малярскага захапленьня харaством роднае зямлі, як гэта сустракаем у Арсеньневай. Пераважаючы, тыповы для іх, абраз нашай зямлі, гэта бедная краіна з шэраю, няцікаваю прыродаю. Нават і краса ейная апеівалася звычайна з тыповым нашаніўцам сэнтымэнтальным, сьлязьлівым расчуленьнем. Падыход такі склаўся не бяз выдатнага ўплыву ведамага расейскага народніцтва.

Як бачым, у зусім іншыя тоны ўдарае Натальля Арсеньнева з сваіх першых мастацкіх акордаў. Не сьлязьлівая расчуленасьць ды бядавальніцкі сум, а гордае захапленьне з хараства бацькаўшчыны стаюцца аснаўнымі рысамі пясьнярскай творчасьці Арсеньневай. Ня кволы, расчулены пэсымістычны сэнтымэнталізм, а жыцьцярадасны жыцьцёвы аптымізм — лейтматыў мастацкага сьветаадчуваньня паэткі.

Гэтае, у прынцыпе аптымістычнае сусьветаадчуваньне, якое стала пазьней характэрным для ўсей творчасьці пясьняркі, і вызначае для новай паэткі зразу месца не сярод нашых нашаніўцаў, а між пісьменьнікамі новай літаратурнай пары міжваенных гадоў, якая дагэтуль ня мае яшчэ нажаль свайго назову ў гісторыі нашай літаратуры.

Вельмі мала, амаль няма зусім, у першым зборніку вершаў грамадзкіх; у вершах, настраёвых пераважна таксама скарыстаныя вершы-вобразы прыроды. Каля палавіны зборніка займае затое вялікі разьдзел — «Зачараваны кут». У ім памешчана каля дзесяці даўжэйшых вершаваных паэмак — насьледваньняў і перапрацовак народных казак, легэндаў, апавяданьняў у духу Багдановічавай «Старой Беларусі». Самыя назовы гэтых паэмак характэрныя: «Зачараваны кут», «Балотніца», «Плач старога лясуна», «Сны», «Лебядзінае возера» і г. д.

Гэтым разьделам Арсеньнева фактычна складала яшчэ сваю дань папярэдняй літаратурнай пары, якая асабліва любавалася рамантычнаю тэматыкаю з народнай легендарнай творчасьці, народнай міталёгіі, народных казак. Трэба не забывацца, што хросным бацькаю Арсеньневай у літаратурнай галіне быў настаўнік гісторыі беларускай літаратуры ў Віленскай Беларускай Гімназіі, у якой яна вучылася, нашанівец, ведамы пісьменьнік-празаік і першы гісторык нашай літаратуры — Максім Гарэцкі. На ягоныя гэта рукі нясьмела складала свае першыя вершы маладая паэтка. Ад яго яна мела і першае цэннае слова настаўніцкай крытыкі і рады. «Гарэцкі навучыў мяне паважна і крытычна ставіцца да кажнага слова й цаніць мову, ейную чысьціню і прыгажосьць», — кажа сама Арсеньнева.

Першы зборнік спаткаў прыхільна і нашаніўскі крытык Антон Навіна. Ён падчыркнуў высокі мастацкі ўзровень вершаў, хараство апісаньняў прыроды, высокія музыкальныя якасьці, а таксама некаторую замкнёнасьць у сваёй паэтычнай краіне «Фантазыі й хараства, дзе пануе непадзельна музыка гукаў». (А. Навіна: «Адбітае жыцьцё», Вільня 1929.)

Зь літаратурных папярэднікаў на зборніку заўважваюцца выразныя ўплывы ў тэхніцы і падборы тэматыкі нашаніўскага нашага майстры формы, «пясьняра чыстай красы», другога Максіма — Багдановіча. Пад выразным ягоным уплывам паўстаў перадусім цэлы апошні разьдзел зборніка — «Зачараваны кут». Але і тут адчуваецца пругкая індывідуальнасьць маладой паэткі, якая шукае й пракладае свае арыгінальныя шляхі ў афармленьні таго самага народнага легендарнага матар'ялу.

ГАДЫ ПРАЦЫ, РОСТУ І — АДЗІНОТЫ

Гімназыяльныя й першыя пасьлягімназыяльныя гады плоднай літаратурнай працы, вынікам якіх і быў першы зборнік «Пад сінім небам», хутка аднак абрываюцца. «Хроснага бацьку», Гарэцкага, за актыўную нацыянальную дзейнасьць палякі выкідаюць за межы свайго «моцарства». З другой стараны сам ход жыцьця кладзе ўсё большыя, ды зусім не літаратурныя, задачы і вымаганьні. У 1922 г. пясьнярка выходзіць замуж. Два гады пазьней яна ўжо маці двух сыноў.

Другая, вельмі няспрыяючая творчасьці рэч, — пясьнярка жыцьцёва-палітычнымі абставінамі змушаная пакінуць Вільню — культурна-нацыянальны цэнтр усяго духовага жыцьця Заходняй Беларусі. А да Вільні яна была моцна прывязаная ад дзён свайго маленства. Аб гэтай «крывіцкай Мэццы» — кажучы словамі Жылкі — вось што гавора нам сама пясьнярка: «Вільню я лічу сваёй запраўднай бацькаўшчынай, бо толькі тут я пачала памятаваць сябе, пачала жыць сьведамым жыцьцём; тут я вырасла, вучылася, пазнала добрае й благое, і гора, і радасьць. Вільню я люблю і па ёй толькі сумую». У вершы «Вечар у Вільні» («Сягоньня»), пісаным у самой Вільні ўжо ў 1944 г., знайходзім і такія шматгаворачыя радкі:

Манюся тут сваю апошнюю зару
Я сустракаць, адсюль — пайсьці адвечным шляхам.

І вось гэтую каханую Вільню даводзіцца кідаць, спачатку для малога Слоніма, а пазьней, ад 1924 г., праз цэлых 13 гадоў даводзіцца ўжо жыць далёка ня толькі ад Вільні, але й ад беларускай зямлі наагул, на польскім Памор'і. Праз усе гэтыя гады толькі летняю звычайна парою ды накоратка, удаецца пясьнярцы вырвацца ў Беларусь, каб наведаць мужаву бацькавіну ў Дорах (Валожыншчына) ды пераездам глянуць вокам і на сваю Вільню. Адарванасьць ад Вільні, ад беларускай зямлі і беларускага асяродзьдзя, а перадусім ад беларускага, хаця і сьціплага, літаратурнага жыцьця, кладзе сваё выразнае таўро на далейшую літаратурную творчасьць Арсеньневай.

Беларускае культурна-нацыянальнае жыцьцё ў Заходняй Беларусі паддаецца тымчасам усё ўзрастаючаму асыміляцыйнаму ціску Варшавы. Друк, прэса, душаныя безаглядною паліцыйнаю рукою польскай адміністрацыі ледзь дыхае. Літаратурных часапісаў ды выданьняў замала, каб праз іх можна было ўтрымаць нейкую жывейшую лучнасьць. І маладая пісьменьніца астаецца сама на адзіноце, далёка ад усіх, зданая на свае жаночыя сілы. Па некаторым часе адчуваецца ўжо значнае памяншэньне літаратурнай «прадукцыі», хаця пясьнярка й намагаецца ўвесь час пісаць, намагаецца красьці час і сілы ад хатніх, сямейных абавязкаў. Асабліва мала плодныя гады 1928—34.

Ды ўсё-ж і праз гэтыя гады адчуваецца выдатны рост. Хаця вершы й нешматлікія, але яны на значна вышэйшым тэхнічным узроўні, як вершы першага зборніка. Тэматыка ў васнаўным і далей астаецца тая самая, але мастацкае афармленьне значна дасканаліцца, стае ўжо ўсё часьцей беззаганным, бездакорным. Цяпер паэтка ўжо свабодна гаспадарыць мастацка-тэхнічнымі прыёмамі вершаваньня, фармальных зрываў у ёй ужо ня сустрэць. Кажны верш кіданы свобдна і пэўна ў рытмы, разьмеры, задуманай мастацкай кампазыцыі, усё багацейшай вобразнасьці. У вершы чуецца няпрымушаная натуральная музыкальная суладнасьць. Пясьнярка выразна перарастае з «пачынаючай» у «дасьпелую».

У палавіне трыццатых гадоў літаратурны фронт Заходняй Беларусі неспадзеўкі значна ажыўляецца. Раптоўным, яркім мэтэорам на моцна захмараным палітычным небасхоне загараецца нязштодзенны талент Максіма Танка. Новы падыход да тэй-жа самай нацыянальна-вызваленчай тэматыкі, буйная мэтафарычная вобразнасьць паэтычнай мовы, багацьця новых тэхнічна-мастацкіх прыёмаў, нетарнаваных дагэтуль іншымі пісьменьнікамі Заходняй Беларусі, робіць адразу вялікае ўражаньне як на чытача, так і на самых пісьменьнікаў. Танк, гэта была быццам моцная струя сьвежага паветра, што значна ажывіла заметны ўжо застой на літаратурным фроньце Заходняй Беларусі. Пад ягоным уплывам пераглядаюць крытычна ўсю сваю дасюлешнюю творчасьць і сваё старое тэхнічна-мастацкае аснашчэньне Міхась Машара (хаця-б цыкль «Краіна сініх балот»), Міхась Васілёк («З пад стрэх саламяных»), Хведар Ільяшэвіч («Захварбаваныя вершы»). Усе перастрайваюць струны на новы лад. Не астаецца бяз гэтага асьвяжаючага, творчага ўплыву й Арсеньнева.

У выніку сутыку з творчасьцяю гэтага трэцяга Максіма свайго пясьнярскага жыцьця, паэтка ажывае, актывізуецца, пачынае ізноў пісаць верш за вершам і ўжо за год (1937) зьбіраецца цэлы новы зборнік — «Жоўтая восень». Усе бадай вершы гэтага зборніка друкаваліся па розных часапісах Заходняй Беларусі, але асобнаю кнігаю, дзеля матар'яльных перашкодаў выйсьці яму так і не ўдалося.

«ЖОЎТАЯ ВОСЕНЬ»

Новы зборнік вершаў з мастацкага гледзішча вялізарны крок наперад. Па тэматыцы гэта далейшы працяг першых, прыродаапісальных, разьдзелаў «Пад сінім небам». Мажорныя малярскія вобразы роднай прыроды пераважаюць над усім.

З зборніка цалком зьнікае рамантычны разьдзел народных пераказаў і легендаў, хаця некалькі іх праз гэты час і было яшчэ напісана. Пашыраецца затое тэматыка ў іншым кірунку. Пясьнярка пачынае асьмельвацца выглядаць з «васільковых палёў» ды «пушчы залатой» і ў места, у «горад празаічны», зь ягонай сваясаблівай, зусім адменнай яркай красой ды нэрвовым рытмам жыцьця. Гэтая проба неспадзеўкі дае вельмі добрыя рэзультаты. Чуйкая мастацкая вобразнасьць лёгка ўхапліваe адменны рытм меставога пэйзажу, а высокая ўжо мастацкая тэхніка без натугаў ператалівае гэты новы ў дасюлешняй творчасьці сьвет у сваім паэтычным гарне, ды дае нам творы першараднай мастацкай якасьці (напр. «Места», «Месячнай ноччу», «Паралель»).

З тэматычнага гледзішча кідаецца ў вочы адна асаблівасьць: амаль трэцяя частка вершаў зборніка прысьвечаная восені. Гэты факт падчырківаецца й самым загалоўкам зборніка. Як ведама, сваю мастацкую кар'еру пясьнярка таксама пачала вершамі аб восені ды ў

(Прадаўжэньне на 5 балоне)

*) Рэфэрат чытаны на вечары, ладжаным Беларускім Інстытутам Навукі і Мастацтва ў Нью Ёрку 15 сакавіка с. г., для адзначэньня трыццацілецьця літаратурнай творчасьці Натальлі Арсеньневай.

Калі Кандрата разьбіралі).
Прыехаў з маткаю старою,
Якую зваў часьцей савою.
Худы, высокі, сухарлявы,
Для ўсіх жаданы і цікавы,
Ўвайшоў Кандрат і павітаўся
І пра здароўе распытаўся.
Дарота, Пальчыха старая,
Таксама хлебам дом вітае —
Такі ўжо звычай беларускі, —
У клумку выпіўка, закускі.
Калі ўсе госьці пазьбіраліcь,
Антось з Кандратам пажагналіcь,
Ўзялі і ночвы і куродым.
— Ну, памажы, сьвяты Мікодым!...
Куды ты лезеш? вось дурная! —
Кандрат з пчалою размаўляе;
А пчолка, нібы ў павуціне,
Ў яго заблыталась шчаціне.
Злавіў пчалу і адкідае,
Даўжніх павольненька выймае,
— Ах, вы гультайкі! плястры голы,
Хоць вы даўно старыя пчолы...
Дай дыму ім! дай, дай ім дыму!...
Га, трохі ёсьць! давайце выму,
Кандрат дзялянкі падразае
І крэхча, бедны, і пацее,
Пчала ад дыму бы п'янее,
Ў галовы далей запаўзае.
— Насілі, бедныя, зьбіралі,
А мы ў мінуту ўсё забралі, —
Тут пчолкам шчыра спагадаюць
Ды новы вулей падглядаюць,
Пакуль усіх ня перабралі
І ночвы мёду не набралі.
Гудуць пакрыўджаныя пчолкі,
Бы плачуць, бедныя саколкі,
Што праца іх неспадзявана
Людзкою хцівасьцю забрана.
Прынеслі ночвы мёду ў хату.
На долю выпала Кандрату
Дзяліць мёд гэты між кумамі,
Жанкі ідуць сюды з збанамі.
Тут сьмех і жарты, таўканіна, —
Найцікавейшая часіна!
І стол тымчасам накрываюць,
Гасьцей шумлівых запрашаюць,
Садзяцца госьці, ды ня зразу,
За стол ня лезуць для паказу,
Бо так шляхотнасьць вымагае.
Ідзе тут спрэчка не малая,
Калі пачнуць тут адмаўляцца:
— Сядай Язэп! — Няхай садзяцца,
А я прыткнуся потым з краю.
— Ах, вось, дзіўны!.. — Ну, ну сядаю!
— Пан Фабіян і ты, Кандраце,
Яхім і Ян, і Юрка — браце!
Ну, проша-ж, проша! — Пасадзілі,
Такім-жа чынам упрасілі
Жанок прысесьці тут на ўслоне.
Антось у ход пусьціў далоні
І коркі спрытна выбівае —
Так што зьдзіўленьне выклікае.
Крыніцы бурнага натхненьня,
Мінут вясёлых, ажыўленьня,
Стаяць, як біскупы, бутэлі,
І ласа ўсе на іх глядзелі.
Ляжыць гарамі ў іх падножжы
Закуска — гэта міласьць Божа:
Тут сыр, як першы сьнег бялюткі,
Каўбас прыемнейшыя скруткі,
Што толькі ёсьць на Беларусі.
А масла!.. Не! маўчу, баюся
У час пайковай суяты
Дражніць пустыя жываты.
Мой мілы Янка, мой Купала!
Ў вагульны вір нас доля ўгнала.
Чаму-ж, чаму часінай тою
Мы не спаткаліся з табою,
Каб стол сялянскага банкету
Разьвесяліў душу паэту?
Міхал тут чарку налівае.
— Ну да каго-ж мне піць? — пытае,
Гасьцей абводзячы ачыма.
— Пускай з канца, пачні зь Яхіма.
— Ну, кум Яхім, стары дружака!
Няхай міне нас гора ўсяка;
Дай, Божа, добрую прыгоду,
Каб больш на лета было мёду;
Каб мы пілі, яшчэ прасілі,
Каб на галовах захадзілі,
Дык будзь здароў! — Ну, дай-жа, Божа!
— За ваша, госьцейкі, здароўе! —
І посьле гэтага прыслоўя
Міхал куляе чарку гожа;
Глынуў і губы абцірае,
Яхіму чарку налівае,
І з рук у рукі ходзіць чарка,
Шаломіць голавы ім шпарка,
І госьці што раз весялеюць,
І больш іх твары чырванеюць,
А голас крэпне і дужае,
І сьмех гаворку аздабляе.
Для ўсіх ласкава і пачціва,
Як-бы пад ветрам тая ніва,
Гасьцей частуе гаспадыня,
І на ўсіх чыста вокам кіне,
То сыр, то масла ім падносіць
І закусіць так шчыра просіць:
— Ну закусеце-ж, калі ласка!
Вось проша сыру, проша мяска,
Ці кумпячка або каўбаскі,
Ну, пірага хоць закаштуйце!
Барэце масла, не шкадуйце! —
Бутэлька выпіта; другая,
Як бачыш, месца заступае,
А госьці вокрыкам зьдзіўленьня
Яе вітаюць тут зьяўленьне.
Жанкі таксама балявалі
І ад мужчын не адставалі,
Але ад іх адмежаваліcь —
Сваёй гарэлкай частаваліcь.
Гарэлка-ж іх тым адразьнялась,
Што ў бутлі слодыч дадавалась.
І вось зірнуць было цікава,
Як у жанок вялася бава,
І колькі мілых было сварак,
Як адмаўляліся ад чарак!
— Ну, проша-ж, пані Юзафова!
— Ой, не, не, кумка, даю слова!
Зусім я п'яна, бойся Бога!
— Ну, выпі-ж, кумачка, нічога! —
Кума на просьбу паддаецца,
За чарку тройчы ўжо бярэцца
І толькі, толькі прыгубляе
І чаркі зноў не дапівае
І руку цягне да бутэлькі.
— Ня дам, кума! ня дам, Анелька!
(Бо ўжо так звычай вымагае:
Хто чарку п'е, той налівае).
Ну, выпі-ж чысьценька-чысьцютка!
— Ой, я-ж п'янею вельмі хутка!
Язэп мой лысы, вунь сярдуе! —
Куму Анелька тут цалуе
І адмаўляньне тым канчае,
Што гэту чарку асушае.
І вось жанчыны ня стрывалі
І песьню-кпіну засьпявалі,
Каб пасьмяяцца зь нежанатых:
З Антося, Яські і Кандрата.
«Сядзіць дома, як пужала,
Не зь кім слова мовіць;
Ой, жаніся-ж: часу мала,
Старасьць цябе зловіць!
Пастарэеш, небарака,
Дзеўкі ўсе зракуцца,
А ты будзеш, як сабака,
Туляцца і гнуцца,
І падлізваць будзеш місы,
Не свае — чужыя!..
Дык жаніся, Кандрат льсы,
Жанецесь, дурныя!»
— Ну, зацягнулі ўжо, завылі!
Адно-б вы толькі і жанілі!

Ад сіняга неба да шэрай зямлі

(Прадаўжэньне)

першым зборніку была іх значная кольkасьць. Цяпер-жа яны выразна задамінавалі над усёй тэматыкай новага зборніка.

Чаму якраз хварбы ды настроі задумнай, элегійнай восені найбольш чаравалі паэтычную вобразнасьць пясьняркі, сказаць цяжка. Але вось гэтая краса апяяная ёю як у нікога зь іншых нашых паэтаў. Цікава будзе адцеміць, што і ў другой нашай пясьняркі, Лярысы Геніюш, мы таксама сустракаем небыякавыя адносіны да восені. І ў ейным першым зборніку цэлы разьдзел прысьвечаны самой восені ды ейным настроям. Калі пясьнярка некалі сваімі ўжо першымі тонамі выразна й ставоўка стала на новыя літаратурныя пазыцыі, супроцьлежныя ў шмат чым старэйшым нашаніўскім, дык усё-ж у зборніку «Пад сінім небам» яшчэ на кажным кроку натыкаемся й на старыя, нашаніўскія рэквізыты. Цэлы разьдзел «Зачараваны кут» пісаны цалком у духу нашаніўскага рамантызму. Нават і сярод іншых вершаў зборніка яшчэ сямтам сустрэнем, хаця і рэдкія, але тыповыя звароты, пераняты з паэтычнага слоўніка папярэдняй літаратурнай пары. Такіх радкоў, як «Адвечныя сьлёзы свае вылівае народ», або «Вёскі там... гразь, саламяныя стрэхі» не пастыдаўся-б і самы салідны нашанівец (прыпомнім хаця-б Коласавае «Край наш родны, край наш бедны, гразь, балота ды пясок»).

У ваднэй аднак галіне першы зборнік астаецца цалком на тым самым этапе разьвіцьця, як і паэзыя нашаніўская — у галіне мастацкай тэхнікі.

Зусім ня тое ў «Жоўтай восені». Тут ужо ня толькі сваім сьветаадчуваньнем пясьнярка адыходзіць ад нашаніўскіх узораў, але і наскрозь новаю мастацкаю хвормаю верша. Не бяз уплыву Танка, як і суседніх нам літаратураў, паэтка раптам раскрывае перад сабою новы, нязнаны сабе дагэтуль, а так багаты сьвет новых тэхнічных магчымасьцяў, якія значна ўзбагачаюць музыкальна ейны верш, надаюць яму непараўнальна багацейшыя хвормы новай гукавой гармоніі.

Першая знаходка: пясьнярка адкрывае, што ня толькі рымамі, словамі з дакладна тымі самымі гукавымі канчаткамі, можна рымаваць вершы, — што даўней было абавязываючым, амаль абсалютным канонам кажнага добрага паэты. Калі ў сваю пару Купала некалькі разоў скарыстаў з свабаднейшых рымаў, дык Яўхім Карскі ў сваіх «Белоруссах» адразу вытыкнуў яму гэта як недахоп, загану. Зусім новыя паняцьці й правілы вершаванай гармоніі заводзяцца ў навейшай літаратуры. Там пісьменьнікі сьведама стараюцца ўжываць побач дакладных рымаў і прыблізныя рымы, асонансы, гэта значыць рымуюць словамі з канчаткамі толькі зьбліжанымі, але не аднолькавымі. Арсеньнева, як усё нашае новае паэтычнае пакаленьне, адкрывае, што хаця рымы рэч музыкальна і прыгожая, але яны з аднэй стараны знасіліся, «прыеліся», ды крыху аднатонныя ў прыраўнаньні да музыкальна багацейшых асонансаў, бо асонансы, гэта ня толькі паўтарэньне, пярэзвы таго самага, тых самых дакладна гукаў, але гэта быццам водклік акордам на акорд, дзе побач зь ідэнтычнымі гукамі адзываецца разам, шалясьціць і цэлая гама блізкіх толькі гукаў, пабочных, асонуючых.

Другая навінка: паэтка намагаецца асанацыі даваць ня толькі ў канцы радка, але стараецца насыціць імі ды алітэрацыямі і ўвесь верш, ад пачатку да канца, гукавой гармоніяй заліваецца ўвесь радок. Здаралася гэта, праўда, спарадычна і ў ранейшых паэтаў, ды цяпер гэта культывуецца з поўнай сьведамасьцяй. Прыклад: «Вечар цені ў засенях усьпеніў... Матылём ля гурб віецца вецер, сонцу соннаму пасьцелю сьцеле.»

Трэцяя розьніца — у музыкальнай ролі рытму. Музыкі кажуць, што душа музыкі, гэта рытм. Стуль і аснаўны музыкальны нэрв верша — гэта ягоны рытм. У нашай нашаніўскай паэзыі ён, адзначаны на канцы выразнымі, дакладнымі рымамі, вычуваецца вельмі выразна. Асабліва рытмічная паэзыя найбольшага з нашых нашаніўцаў, Янкі Купалы (што падцеміў ужо на пачатку ягонай творчасьці Максім Багдановіч).

У нашай навейшай паэзыі праз награмаджэньне нутраных асонацыяў, «алітэрацыяў» ды іншых музыкальных прыёмаў, а часткова і праз тарнаваньне менш рэзкіх канцавых рымаў-асонансаў, рытм верша быццам прытушаецца, прыкрываецца зьверху дадатковымі музыкальнымі прыёмамі і б'е больш глуха, глыбака, чым гэта ёсьць у нашаніўцаў. Вось у гэтым ляжыць прычына таго, што для нашага вуха тыповая нашаніўская паэзыя гучыць больш рытмічна, навейшая — больш гармонічна.

Гэта што да новай гукова-музыкальнай стараны вершаў Арсеньневай. Але паяўляецца адначасна й яркая розьніца ў самой мове вершаў, у характары ейнай вобразнасьці. Новыя пісьменьнікі праяўляюць тэндэнцыю ды амбіцыю стварыць асобную, адумысловую **паэтычную** мову, якая сваёй загушчанай вобразнасьцяй ды выбуялым мэтафарызмам само сабой розьнілася-б ад мовы прозы ды пазваляла-б у скупых радкох невялікага верша зачараваць магчыма вялікі ды багаты сьвет мастацкіх вобразаў і думкі.

Калі паэтычная мова нашых нашаніўцаў, абстрагуючы ад ейных музыкальных компонэнтаў — рытму, разьмеру, рымаў, няшмат розьніцца ад нармальнай мовы прозы, дык цяпер паяўляецца нязвычайная яе мэтафарызацыя. Таму цяпер верш чытаецца часта і больш цяжка, патрэбны час ды некаторая і прыгатованасьць, каб адчуць ягоны мастацкі сэнс, бо кажная фраза, зварот можа быць канцэнтраваным згусткам думкі, або вобразаў. Стуль частае й нараканьне на «цяжкасьць», «незразумеласьць» новых вершаў, іхную «нямасавасьць». (Прыклады ў Арсеньневай: «Вецер поўна ў гліняны гладышак нацадзіў залатое зары...», «Мятуць бярозы валасамі нябёс запылены дыван».)

(Заканчэньне будзе)

Новыя вершы Натальлі Арсеньневай

Цыкль «Між берагамі»

РАЗЬВІТАНЬНЕ

Шмат нам цьвіло,
шмат нам сьвяціла
ужо ў жыцьці трымцівых зор,
ды ўсе сыпкім,
нясталым пылам
разьмёў па ростанях віхор.
Ён долю ўсьпеніў,
пакамечыў,
нас, як лісьцё, сарваў з гальля,
пагнаў па пушчах,
па пустэчах,
дзе не аруць і не сьпяляць.
Мы дапаляліся
і гасьлі,
мы зноў шугалі угару,
зьмянялі выганы
і ясьлі
ў вадным імкненьні: «Беларусь!»
З аднэю думкай:
«зноў пабачыць»,
з аднэй надзеяю: «дажыць»,
зь ліпнёвай радасьцяй
гарачай
прыйльгнуць да роднае мяжы.
І вось сягоньня
чабарэе
нам не яна, а далячынь
салоных мораў,
плачуць рэі,
віхор у ветразях гучыць.
І ўсё далей
сплывае ў шэрасьць,
ў зьмрок той Край, дзе люба ўсё.
О, Беларусь, хай так,
мы зь верай
Цябе і ў далеч панясём!

НА МОРЫ

Вакол зяленіцца вада,
бягуць зялёныя узгоркі.
Здаецца,
толькі зажадаць, —
і чабары запахнуць горка,
рамонкаў бель замігаціць
на грабянёх, прыбраных пенай,
і ўрэшце, раз яшчэ ў жыцьці,
нам стане й мора па калена!
Ўсё сон...
Салоны подых твар
ня песьціць, толькі шчыпле,
нетра
гудзе пагрозьліва і вар
зялёны ходаецца зь ветрам.
Вада вакол... вада... ніздзе
нічога больш між намі й сьветам.
І хутка йшчэ і гэты дзень
патоне ў моры няпрыкметна.

А БЕРАГ ДАЛЁКА

Зноў вецер і хвалі,
зноў мора і мора...
Зноў кагаркаў плоймы крыламі гудуць,
зноў сыплюцца, сеюцца белыя пёры
і сонца
ў сівую, густую ваду.
Каторы ўжо дзень?
Ці мо' час тут зьнядужаў,
ці часу, як кажуць, няма наагул?
Паўзе дзесь за намі усьпененым вужам
усёткі наш сьлед і далечы бягуць.
Бягуць за паволі...
Баюся, каб песьням
між небам і морам навек не застыць.
У сініх прасторах ім сумна, ім цесна,
ня цешыць ні вецер,
ні дзень залаты.
Раіцца у хвалях адвечная вусьціш,
няма ў іх уцехі,
яна — на зямлі.
Зямлі мае думкі і песьні,
дык мусіць
ім бераг зялёны вазьмуся суліць.
Далёка наш бераг, далёка...
Між намі
над хвалямі кагаркі ўсьпенілі сінь.
Ці хтосьці там сяньня, Купальскімі днямі,
уцеху сьпяляць у густым каласьсі?
А мы,
ці дзе згледзім уцеху,
ці межы
бадзяньню дзе знойдзем?
Каму-ж адгадаць...
Навокал ні межаў, ні сьледу, ні сьцежак,
Сінеюць адно далягляд і вада.

ЗОРЫ

Мне спаць ня хочацца...
Даўно ужо згасіла
зьмярканьне на вадзе пагары зыркай плямы,
і зоры расьцьвітаюць сінім пылам
адны ў гары, другія — пад нагамі.
Пакорнае лягло ў прадоньне мора,
у самы дыхаюць ледзь чутна хвалі.
Вятры іх песьнямі паілі ў дзень, дык морыць
іх сон важкі цяпер,
і ня цікавіць далеч...
Я-ж,
я ўсьцяж гляджу на цяг бязьмежжаў цьмяных,
стараюся пазнаць, што пахавана ў цішы...
Дарма... скрозь цемра й зьмрок,
хай угары над намі
блакітны Млечны шлях у зоры неба вышыў.

ТУТ ГЭТАГА НЯМА

Кахаем мы жыцьцё за стала,
і за шмат,
хоць і жывём мо' крышачку за мала.
Па годзе год, каханьне гэта паліць
нас...
аж прапаліць на няма.
Жывём так на зямлі і мы ўсе, і вясна.
Залоцімся, цьвіцём, расьцём — адным працягам.
Аж захлынаюцца палі ад прагі
хутчэй і зарунець; і каласы узьняць.
Тут — гэтага няма.
Тут — вечнае адно.
І ў весну і зімой плывуць кудысьці хвалі.
Ў барозны іх ці кон, ці вечнасьць пааралі,
Прадоннае лягло пад імі дно.
Усьцяж яны пяюць адзіны, дзіўны гымн,
ды ведаю адно, —
жыцьця у ім ня славяць.
А я люблю жыцьцё,
ягоны смак гаркавы
ніколі йшчэ ня здаўся мне благім.
Плыві-ж,
плыві,
плыві, адвечны акіян,

(Заканчэньне на 6 балоне)

У, турэцкія вы сваці!
Як вас няма, то й ціха ў хаце! —
Кандрат ачыма тут бліскае,
А Яська, брат яго, сьпявае:
Я — адзін; сьцежкі мне
Адчынены ўсюды.
А як жэнішся, тады
Не хадзі нікуды.
Я — адзін, я — казак,
І на ліха жонка?
Яна зьвяжа цябе,
Чортава галёнка!
Бог мужчыну стварыў,
Потым памыліўся;
Драў чупрыну Адам,
Што з Эвай жаніўся.
— Вось так вы іх! вось, малайчыны! —
І аж ня ўрымстуюць мужчыны.
— Ну, выпіць, выпіць, хлопцы, трэба!
Яхім! пускай, брат, да Язэпа!
— Не, брат Міхась, дальбог, ня буду!
— Пі!.. ня люблю цябе, маруду! —
Яхім дайшоў да пункту тога,
Дзе ён у сьветкі клікаў Бога,
Што больш ня вып'е ўжо нічога.
Але Яхімаў звычай зналі,
Дружней мужчыны насядалі,
І наш Яхім, хоць і бажыўся,
Але й з бажбою піць злажыўся.
А далей ён такім-жа чынам
Рабіў замінкі тут мужчынам,
Але піў чарку ў чарку з імі —
І вось ён лыпае ачыма
І рукі зараз разьнімае,
Старую песьню зачынае:
«Ой, ляцеў авадзень,
А насустрач мушка.
Прыхіліся кума:
Пашапчу на вушка!»
На хату Ганна выступае,
У ладкі плешча, падпявае:
«Заіграйце, музыкі,
Каб я паскакала;
Купіў бацька чаравікі,
Каб я патаптала!»
Мужчыны выклік той прыймаюць
І Фабіяна выпіхаюць.
У скокі зараз-жа пусьціўся
Наш Фабіян і закруціўся.
«Падзівіся, Гапка,
Як трасецца шапка!»
А замест шапкі валасамі,
Трасе, як вецер каласамі,
І разьмінае свае косьці.
І разышліся нашы госьці.
Тут грэбень Пальчык Ян хапае,
Сюды паперку далучае
Ды так-жа грае спрытна, здольна,
Што ногі скачуць мімавольна.
«Бяз музыкі, бяз дуды
Ходзяць ногі ня туды;
Грай-жа, дудка мая!
Куды дудка, туды я!»
Сам гаспадар з кумой Анэлькай,
Руку прыгнуўшы пад камзэлькай,
На панскі лад мяце-вальцуе,
Ўсіх далікатнасьцю касуе.
Таксама Юзаф з Караліны
Ня траціць добрае часіны —
І з гаспадыняй так кружыўся,
Аж покі потам лоб ня зьмыўся.
Андроцкі кінуў і бажыцца,
Сядзіць, ня можа варушыцца;
Адзін зь ім Юрка яшчэ бае;
Яхім-жа тоненька сьпявае:
«Пі гарэлку, мой суседзе,
Покуль п'ецца!
Конь да дому сам заедзе,
Не саб'ецца».
— Скакаць хачу! Хто мне пграе?
Музыку! — Пальчык Ян гукае.
І, не чакаючы адказу,
У танцы рынуўся адразу,
Прысеў наш Яська, закруціўся,
Ды як пайшоў, ды як пусьціўся!
Адкуль і дзе, і што бярэцца —
З дарогі ўсё зьмяце, здаецца.
«Там-там! тара-рам!
Там-та-ціта, ці-та-там!
Хадзі, хата, хадзі, печ!
Не шкадуй-жа сваіх плеч!
Я найму дудара,
Дударыка-камара.
Грай, дударыку, грай,
А ты, муха, выцінай!
Грай на скрыпцы, сьляпень,
На басэтлі, авадзень!
Чмель, у бубен бубні!
Шэршань, песьню утні!
Я хачу паскакаць,
Ўсіх на баль пасклікаць.
Разгарніся-ж, душа!
Сьцеражыся Тамаша!
Бо тады толькі пан,
Калі добра я п'ян;
Тады весел і рад,
І сам чорт мне ня брат!..
Там-там, тара-рам!
Там-та-ціта, ціта-там!
Лысы чорт бег з балота,
Бо дадзела адзінота.
І хіцёр, а змыліўся,
Ажаніўся і — ўтапіўся.
А ня будзь, чорце, слабы,
І ня рэмсьціся да бабы;
Баба доўгі волас мае,
Каго хочаш, ашукае —
І Язэпа і Міхала,
А мяне не ашукала!
Хіба толькі розум страчу,
То й я тое ліха ўбачу.
Але, не, не да чаканьня!
Не пацярплю ашуканьня!»
Тут госьці зь месца паўставалі,
У ладкі білі, падпявалі.
— Бадай ён ськіс! ото прыўдаўся! —
А Пальчык пыху набіраўся!
І ўсё нагамі выраблае,
Як-бы сам чорт яго шугае;
І плечы скачуць, рукі ходзяць,
І ў вабурэньне ўсіх прыводзяць.
Тымчасам стала і зьмяркацца.
— Панове! час, ой, час зьбірацца!
— А пасядзеце, пагуляйце,
Павясялецесь, пасьпявайце.
— Ну песьню, песьню! пачынайце!
«Ой, пара вячэраць, няма-ж бацькі дома.
Ці яму дарожка гэта незнаёма?
Ці ён памыліўся, ці конічак зьбіўся?
Ці сярод дарогі ён адзін спыніўся?
Блудная дарога, ды конь ня знае,
Толькі-ж конік волі сам прыйсьці ня мае.
Ой, хто-ж па дарозе каня паганяе,
Каня паганяе, сам песьню сьпявае?
А то сусед едзе з гасьцінцам вялікім —
Вязе сыну боты, дочцы чаравікі.
А нашага бацькі ўсё няма — гуляе
І пра сваю хату, пра дзяцей ня дбае.
Пара спаць лажыцца, няма бацькі дома,
І дарога біта і добра знаёма.
Вось і поўнач скора, а ўсё няма таты!..
Ой, пара нам, госьці, ой, пара да хаты!»
І нейкі жаль няясны страты
Ад гэтай песьні пацыхае.
На сьвеце ўсё канец свой мае,
І ты, мінуціна зьмярканьня,
Сьпяеш нам песьню расставаньня.
І госьці свой банкет канчаюць,
Адны другім дабра жадаюць,
А ў час апошні разьвітаньня
Стаялі цмокі цалаваньня.
— Ну, выбачайце-ж, ня крыўдуйце,
Калі што блага, то даруйце! —
(Далей будзе)

Новыя вершы Натальлі Арсеньневай

(Заканчэньне)

у вечнасьць . . .
Для жывых яна — пустое слова.
Твой супакой мяне ў сіло ня зловіць:
З калосьсем залацець хачу ў палёх і я!

КАБ СЭРЦЫ ВІКІНГАЎ МЫ МЕЛІ

Сягоньня мора колеру, якога
бывае лёд зялёны недзе ля Грамніц.
Урэзаўся ў яго, шукаючы дарогі,
наш параплаў, а ён —
зьвініць, зьвініць, зьвініць . . .
Аб чым?
Што весьціць нам ягоны звон зялёны?
Пашто мы слухаем яго, куды плывём?
Што загубілі мы й чаго шукаем сёньня,
за сонцам імкнучы?
Нязнаны, новы сьвет?
Калісь, напяўшы цягліцы і кужаль
Галодных ветразяў,
імкнулі, як і мы,
у далеч Вікінгі . . .
А зь імі ймкнулі мужнасьць,
і прага тайніцаў, і зьменнай славы дым.
Каб сэрцы Вікінгаў і ў нас званамі білі,
мы-б завярнулі ветразі тут, зараз,
на усход.
Туды, дзе у крыві, у роспачы зацьвілай
і сьлёзы, і душу ўжо выплакаў народ.
Ды мы ня Вікінгі . . .

О, Новы Край,
як гулі
спынiўшы, хваля нас да порту прыжане,
будзь нам прытулкам цёплым і утульным,
але ня Бацькаўшчынай,
не!

ЗНАЮ

Шэры дым — дробны дождж — над вадою курыць.
Кроплі суплюцца густа на рукі, на твар.
Як іх прагна пілі-б і лісты, і трава!
Ды навокал адно,
і ўнізе, і ўгары,
хвалаў шэрых дрыгва,
хваль сівых гушчары.
І на сэрцы дрыгва . . .
Як параіць сабе,
каб яшчэ раз паверыць чужыне . . . і жыць?
Парваліся із роднай зямлёю гужы,
Ды сумую па ёй я ня менш, не слабей,
хоць бяжыць без сьцяжын
да другой карабель.
Дробны дождж над вадой тчэ сівыя радкі,
кроплі таюць на вейках салонай расой,
але знаю ўжо я,
што смалою сасон,
захачу, — і запахне мне вецер марскі,
што мы скрозь панясём
сон аб родным краі!

Цыкль „Першае Кола“

ПЕРШАЯ ВОСЕНЬ

Асеньні дзень паўз места йдзе.
Хай дзе-ня-дзе рудзее медзь
лісьцяў,
ўжо ясна, што па ўсім.
Дзень знае: зьзяе далячынь,
але вясны не надтачыць,
дык змоўк і сьціх.
Прыціхла й я, руды лісток,
што ймкне,
куды — ці знае хто,
адно далей, далей, далей
над пасмай ходзішчаў,
дзе скрозь
як і у нас, лісьцё бяроз
і сьціплых ліп лягло . . . сатлець.
Так проста . . . Ці у нас, ці тут,
лісты рудзеюць і лятуць
па месяце ў восенскі прасьцяг.
Адно ці й тут бярэ ў палон
вясна муры й сівы бэтон, —
ня знаю я.
Такой бяды! Яшчэ трымціць
часамі й сонца у лісьці,
і мне ня ў думцы засынаць,
дык будзем жыць, як набяжыць,
аж зноў зазвоняць крапяжы:
— Вясна, вясна, вясна!

ТУТ ГЭТКАЕ ЗАВУЦЬ ЗІМА

Тут гэткае завуць — зіма!
У нас такой зіме на'т назвы ня прыдумаць.
Да сьнегу непадобную, густую каламазь
дзяўчаты басаножкамі распырсківаюць сумна,
скуголяць тармазы задыханых машын,
нязграбна сьлізгаючыся на павароце . . .
Кляне ўсё места слоць удосьць, ад душы,
а сьнег ідзе, ідзе, канаючы у лёце.
Ды ў парку, дзе цяпер няма чаго шукаць,
ні ценю, ані модаў на уборы,
ён мокрага гальля чапляецца, штукар,
малюючы яго у дзіўныя вузоры.
І на часіну сад, пакуль не абтрасе
з галінаў лётны пыл,
здаецца белай казкай,
такою чыстаю, дзявочай у красе,
што ажно хочацца ў захопленьні заплясканць!
Ніхто, ня пляскае,
бо й хто тут мае час
зірнуць на Божы сьвет адкрытымі ачыма?
Імкне натоўп,
і енчаць, і вішчаць
машыны ў гоне,
міма,
міма,
міма . . .

У МУРОХ

Зяленіцца гальлё . . .
Мне лёгка, хай ад працы
шчымяць і ньюць пальцы . . .
Доля ўжо такая.
Ды радасьці маёй няма дзе разгуляцца,
муры, муры, муры зусюль яе сьціскаюць.
Няма як прывітаць вясну,
душу наросьцеж
ёй адчыніць, напіцца сонца, сіні.
Яна тут, як і мы, вандроўніца і госьця,
ўцякае, ледзь лісьцём акрыюцца галіны.
Мо' хочацца і ёй пагаспадарску, жменяй
ячмень буйны зь сяўні расьсеяць па бэтоне,
маккую глебу збаразніць,
ды ценя
зямлі няма нідзе,
адно каменьне звоніць.
Няхай сабе,
яна, вясна, у сэрцы, ў песьнях,
вясна ўва мне, яе ніхто ў мяне ня возьме.
І ці зьбярэцца плён,
ці сон удасца зьдзейсьніць, —
зяленіцца гальлё
і вецер твар барозьніць!

ВЯСНА

Я думала:
якая тут вясна
у шэрай пушчы небасяжных вежаў,
дзе за каменьнямі сьцюдзёнымі ня знаць
на'т пядзі тэй зямлі, што ў нас нарогі рэжуць?
Ажно і тут яна ускрэсла і цьвіце
і ў сіні зыркай над ярамі вуліц,
і ў плямах сонечных на цёмнай цэгле сьцен,
і ў красках, што да губ дзяўчаты туляць.
Усюды, дзе ні глянь,
адно людзям ня ўцям,
яна зялёныя свае сукае ніці,
мільёнам парасткоў імкнецца да жыцьця
із кажнай шчэрбіны у вулічным граніце.
Сьмяецца ў галасох гарэзнікаў малых,
хвалюецца ў гудкох прарэзьлівых машынаў . . .
І зноў бярэшся радасна сьпяліць
сны, што сплылі былі із выраем птушыным.
Хто ведае,
мо' ўлевай веснавой
напоеныя, ўзыйдуць, зарунеюць,
пад ногі лягуць залатым жнівом
і ціха зашасьцяць: «вяжэце, жнеі!»
Я думала:
якая тут вясна?
Ня вылусканца ёй з каменнага палону.
Ажно гляджу . . . і з кажнага гранітнага зьвяна
сьмяецца ў твар яна вяснова і зялёна!

МЭЛЁДЫЯ

На'т места ноч прыціішыла . . .
Так гулка
мой крок зьвініць у ночнай цішыні.
Набраклі песьнямі за дзень пляцы й завулкі,
ці мо' душа мая?
Лільлёвы змрок зьвініць.
Адно я не злаўлю мэлёдыю маккую
што апляла мяне, і пахне, як трава,
і сьвечкі каштаноў, і сіні бэз . . .
Такую,
вясновую у месяцы не сарваць,
ня стрэсьці з галіны мястовых пыльных клёнаў,
з каменных ходзішчаў пад імі не падняць.
Мо' з паплавоў сюды прыйшла яна зялёных,
адтуль, адкуль і я, і гэтая вясна?
Зьвініць мэлёдыя . . .
Калышуць цішу тоны,
пяе ўсё аб вясьне лільлёвы змрок.
І гукі места ў ёй, непераможнай, тонуць.
Чуваць адно яе,
і мой упарты крок.

СЬПЯКОТА

Сягоньня, быццам збан,
выпальваецца ў печы
наш горад . . . Сьпеката — аж бела у ваччу.
Маўляў кісель, трымціць паветра, брукі, плечы
самлелых камяніц . . .
а я так піць хачу.
Ня варта, запраўды:
ледзь, ледзь пасьпееш выпіць,
а смага вусны зноў шчыпае і пячэ.
Чуваць вакол адно —
ўсе сварацца за ліпень,
у сонца ані хто ня ўськідвае ачэй.
А ў нас цяпер жыта хінуць калосьсе,
дзічкі
на ўзьмежках церпкі плод залоцяць,
у былльлі
палуднічкі гудуць,
а вецер твар казыча,
і сонца п'юць усе, і людзі, і палі.
Спрабую-ж піць яго і тут,
гарачым сокам
нальлюся ўся,
каб цешыцца і зь ліп,
і з крыку кагаркаў над сіняю затокай,
скуль адплываюць у далеч караблі.

(Заканчэньне будзе)

Паэзыя душы й розуму

У сваім жыцьці я меў прыемныя нагоды сяброўства, а часта й цеснага супрацоўніцтва з прадстаўнікамі беларускае літаратуры, — беларускімі пісьменьнікамі й паэтамі. Блізу ўсе яны былі выключна добрымі й сардэчнымі людзьмі і на мяне, як на музыку, іхная творчасьць дзейнічала ў першую чаргу сваёю мілагучнасьцяй, сваёй пяшчотнасьцю й шчырасьцяй. Яна прымушала гучэць струны душы.

Гэтак падзейнічала на мяне й паэтка Арсеньнева, калі я ўпяршыню пазнаёміўся зь ейнымі творамі. Але ясна і для нас музыкаў, і для ўсіх, што для паэзыі мала аднаго сэрца, патрэбныя яшчэ школа, майстэрства, тэхніка, веда стылю, усё тое, што можна назваць «розумам» паэзыі. Абставіны беларускае творчасьці склаліся так, што гэтага апошняга ў паэтаў часам не хапала. Арсеньнева-ж якраз пацешыла мяне тым, што яна, побач із сардэчнасьцю, мела й гэты розум. Яна, бясспрэчна, стаіць у першых радох знатакоў майстэрства паэзыі і ў гэтым пайшла далей іншых, аж да сучаснасьці. На маю думку ўжо гэтае арганічнае спалучэньне душы й розуму робіць Натальлю Арсеньневу «пэрсонай грата» беларускае літаратуры.

І яшчэ: у творчасьці ейнай як-бы адлюстраваліся ўсе этапы разьвіцьця беларускае паэзыі. Арсеньнева ўмела, далікатна й пасьлядоўна ўбірала ў сябе найлепшае зь беларускае літаратурнае спадчыны: узорам для яе быў і Купала, і Багдановіч, і ўзвышэнцы. І моц ейная якраз у тым, што яна ня толькі брала за ўзор, алеператварала, перадумвала, перажывала ўсё на свой собскі лад.

Абсяг тэматыкі й пачуцьцяў у творчасьці Арсеньневай зьдзіўляе прасторам, шырынёю й разнастайнасьцяй. Талент ейны сягае і ўздоўж, і ўшыркі і ўглыб. Найчысьцейшая, глыбокая лірыка, глыбака адчутая фантастыка народнае творчасьці, спалучаюцца ў яе з гэроікай мінуўшчыны й сучаснасьці, із шляхамі магілаў, агню й зялеза. Сяньня перад намі ўжо ня кволая жанчына-паэтка, а мужны змагар, што кліча да зброі, да ходаньня, да перамогі. Па моцы пачуцьця патрыятычных вершаў Арсеньнева займае адно зь першых месцаў ў нашай паэзыі.

Мяне, як музыку, асабліва надзяць і хвалююць дзьве галіны творчасьці Арсеньневай. Я лічу, што ня гледзячы на тое, што гэтыя галіны знаходзяцца якраз на процілежных бакох творчага абсягу паэткі, яны ў яе асноўныя й наймацнейшыя. Я кажу аб ейных песьнях і аб опэрных лібрэтах. Нацыянальныя патрыятычныя песьні Арсеньневай найлепшае, што ёсьць у нас пасьля «Пагоні» Багдановіча. Ад урачыстага гымну «Беларусь, наша Маці-Краіна» і малітвы «Магутны Божа» да бадзёрае жаўнерскае ці скаўцкае песьні усё хутка трапіла ў гушчу грамадзтва, зьвіло тут сталае гняздо й сьпяваецца ўзапраўды й старымі й малымі. Ні адно ўрачыстае сьвята ці вечарына не абыходзяцца сяньня бязь песьні на словы Арсеньневай.

Ад гэтае простае, паэтычнае формы паэтка сьмела сягнула да тварэньня складаных твораў музычнае драматургіі, да вялікіх опэрных лібрэтаў. Ніхто да яе не напісаў такіх рэчаў, як «Лясное возера», ці «Усяслау-Чарадзей» — фундамэнтаў беларускае опэрнае сцэны. І тут, на маю думку, хоць аб гэтым чамусьці рэдка ўспамінаецца, талент Арсеньневай разгортваецца з найбольшай яскравасьцяй і паўнінёй. Вобразы Алёнкі, Князя, Варажбіткі, Данілы ў «Лясным возеры», і Усяслава, Лады, Баяна ў «Усяславе-Чарадзеі» — выдатныя сцэнічныя постаці й характары, што стаяць на ўзроўні вялікае драматургіі. Паэтка знае чалавека, ягоную душу, таму мо вобразы ейных гэрояў такія праўдзівыя і ў сваей кволасьці ці пяшчотнасьні, і ў сваей трагічнасьці й накановананасьці. Сцэны з народнага жыцьця ў «Усяславе-Чарадзеі» Арсеньнева даводзіць часам да вышэйшае ступені драматургіі, ператвараючы народную масу ў ваднаго з галоўных гэрояў твору, а опэру ў народную музычную драму. Гэткія напр. бліскучыя й выдатныя сцэны народнага веча, трызны й паходу ў лібрэта «Усяслава-Чарадзея». І ў гэтым асаблівая каштоўнасьць творчасьці Арсеньневай, вартасная й цікавая ня толькі для беларусаў, але й для іншых народаў.

Ёсьць яшчэ адна галіна творчасьці Арсеньневай, важнасьць, неабходнасьць і значаньне якое могуць па запраўднаму ацаніць толькі мастакі. Гэта пераклады. Найвыдатнейшыя зь іх — «Затонуты Звон» Гаўптмана, які зь вялікай удачай ішоў у Менскім Гарадзкім Тэатры і лібрэта да опэры «Анегін» Чайкоўскага. А колькі-ж сьпявакоў карысталі й карыстаюць з найлепшых арыяў, рамансаў і песьняў у перакладах нашае паэткі! Натальля Арсеньнева ня толькі перакладае творы сусьветнае літаратуры на беларускую мову. Яна натхнёна ператварае арыгіналы, імкнецца ня толькі праўдзіва перадаць ідэю й мастацкі выраз перакладанага твору, але іншы раз надае ім і большую вобразнасьць і сэнсоўнасьць. Прыкладам гэтага можа быць, на маю думку, сцэна Тацяны, калі яна піша ліст да Анегіна ў опэры «Анегін» Чайкоўскага. Тут пераклад бязумоўна перавышае свой славуты арыгінал. Блізу тое самае мы сустракаем і ў шмат якіх сцэнах із «Затонутага Звону» Гаўптмана.

Кампанаваць музыку да твораў Арсеньневай і гонар, і вялікая прыемнасьць, бо яна будзіць творчую думку, вядзе яе к зорам сапраўднага мастацтва. Пажадаем-жа нашай таленавітай юбілярцы яшчэ доўгіх і доўгіх гадоў жыцьця й творчае працы на славу Вольнае Беларусі, дзе імя Арсеньневай ёсьць і заўсёды будзе выдатным, вялікім і . . . дарагім.

Кампазытар Мікола Куліковіч

Задзіночаньне Эўропы цераз ейны падзел

(Заканчэньне)

тыя гэтыя маральныя прынцыпы, пра якія вы гаворыце? Калі-ж яны маюць такое права, то чаму яны не зарэпрэзэнтаваныя ў Эўрапэйскім руху? Калі камуністыя маюць права агітаваць у заходніх краінах за паваленьне дэмакрацыі й устанаўленьне дыктатуры пралетарыяту, дык чаму нацыі, паняволеныя камунізмам у ўсходняй Эўропе, ня маюць права агітаваць за сваю нацыянальную вольнасьць? . . .

Ад каго гавораць дэлегаты Польшчы? Якую Польшчу яны рэпрэзэнтуюць? Ці рэпрэзэнтуюць тую Польшчу, якая паўстала ў 1918 г. і ў якую супраць собска волі, а вайсковаю сілаю, былі ўключаныя беларусы й украінцы? Ці гавораць яны й ад імені гэтых двух народаў? Ці можа яны рэпрэзэнтуюць Польшчу, якая з дапамогаю гэнэраліссімуса Сталіна паўстала ў Патсдаме ў 1945 г., і пасьлядоўна заступаюць 8 мільёнаў немцаў, якіх выгналі з гэтай Польшчы? . . .»

НОВЫЯ ВАЕННЫЯ МЕРАПРЫЕМСТВЫ САВЕТАЎ

Згодна верагодных вестак, што паходзяць з дыпляматычных колаў Захаду, савецкі ўрад пачаў перавозіць на ўсход за Урал усе важнейшыя прадпрыемствы вайсковае індустрыі. Уважаюць, што ад гэтых захадаў залежыць таксама новае абмежаваньне свабоды руху чужынецкіх дыпляматаў.

16 студзеня яшчэ новыя акругі й пункты Савецкага Саюзу былі забароненыя для наведваньня заходнімі дыпляматамі. Гэтыя забароненыя акругі ахопліваюць цяпер цэнтральную Азыю, Армэнію, аколіцы арктыкі, балтыйскія рэспублікі, **Беларусь**, Украіну. Апрача гэтага чужынецкім дыпляматам забаронена паведваць наступныя гарады ў заходняй частцы СССР: Палтава, Харкаў, Кіраваград, Пскоў, **Віцебск**, **Гомель**, **Брэнск**, Яраслаўль і Кіеў. У межах гэтых забароненых акругаў, у Заходняй Украіне знаходзяцца базы савецкіх бамбардавальнікаў далёкага засягу, якія могуць бамбардаваць Балканы, Італію й усходнюю часьць Міжземнага мора. Частку сельскага насельніцтва гэтае акругі, а таксама **Беларусі** цяпер «дабравольна» перасяляюць у іншыя мясцовасьці СССР. Да дазволеных гарадоў належыць Куйбышаў і Сталінград — узорныя прыклады савецкай адбудовы. Але іншыя гарады на Волзе, як Саратаў і Астрахань, належаць да забароненых.

У Сібіры ёсьць яшчэ іншая група забароненых гарадоў, як Уфа, Томск, Омск, Новасібірск, Сталінск і Іркуцк. Тут ужо даўно разбудоўваецца цяжкая прамысловасьць, якая выробляе артылерыю, танкі, маторы для самалётаў і амуніцыю. Омск зьяўляецца цэнтрам савецкіх атамных досьледаў.

З ПРАЦЫ БЕЛАРУСКАГА ІНСТЫТУТУ НАВУКІ И МАСТАЦТВА

8 сакавіка с. г. у Нью Ёрку адбылося навукова-дыскусыйнае паседжаньне Інстытуту, на якім др. В. Тумаш адчытаў рэфэрат аб беларускіх культурных уплывах на Польшчу (на польскую мову, літаратуру, мастацтва, музыку і г. д.).

Пасьля рэфэрату завязалася вельмі жывая дыскусыя над закранутым рэфэрэнтам пытаньнем, якая значна паглыбіла некаторыя галіны тэмы. У бліжэйшыя тыдні прадбачаны цэлы рад далейшых навуковых рэфэратаў сяброў Інстытуту.

15 сакавіка Інстытут супольна з Жаночаю сэкцыяй Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня арганізаваў у Нью Ёрку літаратурны вечар, прысьвечаны трыццацілетняй пісьменьніцкай працы паэткі Натальлі Арсеньневай. Вечар арганізаваны быў за супольным бяседным сталом. У праграме вечару: рэфэрат аб літаратурнай творчасьці пісьменьніцы, **рэцытацыя ейных твораў і прывітаньні.**

Каласкі

№ 1 Сакавік 1952

наш дадатак для дзяцей

Выходзіць раз у месяц

Дарагія Дзеткі!

Выпускаючы для Вас першы нумар «Каласкоў», хачу завязаць з Вамі шчырыя, сардэчныя дачыненьні, пазнаёміцца, пасябраваць.

У малым гарадку, дзе я жыла, як была яшчэ малою дзяўчынкаю, была я змушаная абставінамі хадзіць не ў сваю родную беларускую школу, бо ўсе яны былі пазамыканы ворагамі нашага народу, якія захапілі нашую бацькаўшчыну, — а ў чужую, польскую школу. Там здабывала я веду, вучылася: матэматыкі, чужых моваў, гісторыі ўсіх народаў — за выключэньнем свайго народу беларускага, і іншых прадметаў.

Але гэта ня выпаўняла поўнасьцю майго жыцьця і не задавольвала маеі цікавасьці — іх я вучылася ў хаце — вучылася мовы сваей, свае вершыкі, захаплялася нашымі прыгожымі казкамі-легендамі, нашай слаўнай мінуўшчынай. Апавядала мне ўсе гэтыя дзівы-байкі і праўду-гісторыю мая каханая цётка.

Гандзяй клікалі яе ў хаце, Гандзяю называлі яе суседзі й сваякі — і ўсе любілі яе.

Вось яна й навучыла мяне шанаваць і ганарыцца мінуўшчынай нашай, мець адчыненыя вочы й сэрца на творы і зьявы прыроды, любіць ня толькі ўсё прыгожае, добрае, шляхотнае, але й хворае ці скалечанае маткай прыродай. — а найбольш за ўсё на сьвеце — Бога й край родны, калісь слаўны — тады. як і цяпер, край забраны.

Дзесь далёка на Бацькаўшчыне асталася цётка Гандзя, ня мела сілаў разьвітацца зь зямелькай роднай, з каласістымі нівамі, з пахучым лугам сваім, зь сярпом адмысловым, і з кроснамі, за якімі праводзіла доўгія зімовыя вечары — сьпяваючы сумныя мэлёдыі забранага краю.

Зь яе малое пляменьніцы Гэні — час зрабіў другую цётку Гандзю.

I вось гэта цётка хоча Вам, дарагія дзеткі, дапамагчы, бо й Вам выпала на долю вучыцца ў чужой школе, а ў хаце, мо' ня кажны з Вас мае добрую цётачку, якую мела я. Вось і хачу я падзяліцца з Вамі тымі апавяданьнямі й баечкамі, якія вынесла я з роднае хаты. Думаю, яны будуць для Вас карыснымі.

Каб праца нашая была цікавай, дарагія дзеткі, прыймайце жывы ўдзел у газэтцы нашай, пішыце да мяне, можа ўдасца каму з Вас скласьці які вершык, ці казачку малую, ці рысуняк які нарысаваць прыгожы, ці задачку прыдумаць — прысылайце!

А калі тата, ці мама раскажа нешта прыгожае, што Вам спадабаецца, папрасеце маму, ці татку, каб яны расказалі гэта ўсім беларускім дзеткам, бо ўсе яны вельмі любяць прыгожыя апавяданьні, казкі й вершыкі, асабліва аб роднай старонцы нашай. Няхай прышле гэтае апавяданьне татка ў нашую газэтку, тады ўсе дзеці беларускія будуць цешыцца разам з Вамі.

Дык так і зробім!

Будзеце пісаць да мяне, із мною супрацоўнічаць, так і пазнаёмімся, а з часам можа і палюбім адзін аднаго.

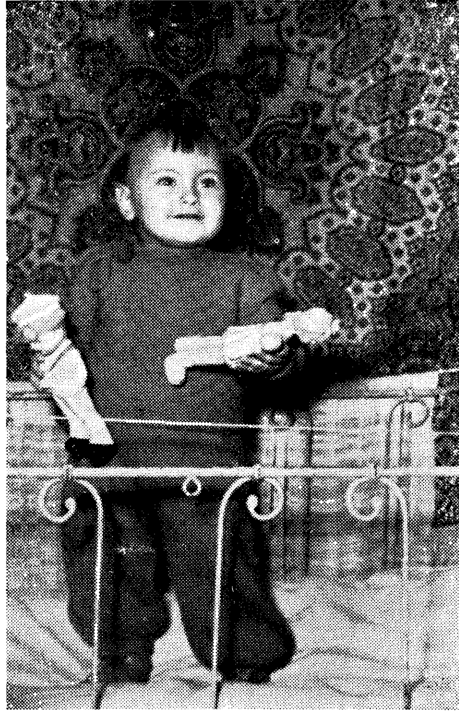
Ці-ж ня праўда? так будзе добра!

Вашая цётка Гандзя

Знаемімся між сабой

БЕЛАРУСКІЯ ДЗЕТКІ Ў ПАРЫЖЫ

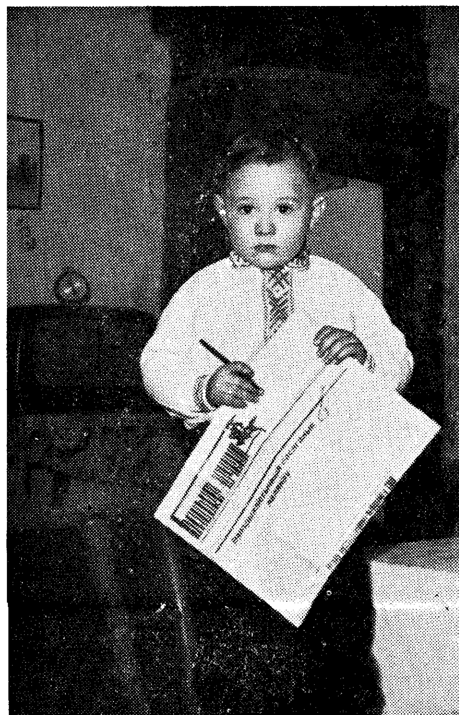
У бедных, а часта й брудных гатэлях Парыжа таксама гадуюцца беларускія дзеткі. Яны ня знаюць вялікага гора, бо іхныя бацькі цяжка працуюць, каб забясьпечыць ім утрыманьне й даць належнае ўзгадаваньне.

Маленькая Ірка гуляе ў калысцы із сваімі лялькамі. Яна ніколі ня была ў роднай Беларусі, бо радзілася на чужыне.

Міхась езьдзіць на сваім пярэстым коніку. Старэйшыя ходзяць у школу й робяць выдатныя посьпехі ў навуцы. У нядзельку яны любяць адзецца ў нацыянальную беларускую вопратку, якой ім зайздросьцяць іхныя французскія суседзі.

Малы Міхась зьвяртаецца да нас з просьбай: «Спадар Рэдактар, пішыце аб нас і нашай Беларусі шмат, бо, хоць я ня ўмею чытаць, але мой тата чытае мне, а як я падрасту й навучуся, то буду сам чытаць, а пазьней стану таксама пісаць у сваю газэту».

Ад Рэдакцыі: У Францыі ёсьць шмат беларускіх дзетак, але наш карэспандэнт ня мог іх усіх адведаць і зь імі пагутарыць.

КАЛАСКІ

Бацька з сынам ішлі мяжой каля жыта. Прыглядзеўшыся да каласкоў, пытаецца сын у бацькі:

— Чаму, тата, некаторыя каласкі тырчаць проста, задраўшы галаву, а ўсе іншыя ўніз пахіліліся?

Бацька сказаў: — Тыя каласкі, што пазадзіралі галовы, пустыя, і зь іх нічога ня будзе. Пахіленыя-ж каласкі маюць поўныя зярняткі. Яны нас і прахарчуюць праз зімку.

Тады сын сказаў: — Цяпер я ведаю, хто ўгару нос задзірае.

БЕЛАРУСКАЯ ЗЯМЛІЦА

Беларуская зямліца
Мяне ўзгадавала,
Маці ў мове беларускай
Песьні мне сьпявала.

Гэта мова і край родны,
Як жыцьцё, мне мілы,
Не магу іх адчурацца
Да самай магілы.

Не магу іх адчурацца,
Як рукі, як вока.
Няхай слава Беларусі
Плыве ў сьвет шырока!

Казка аб Пралесцы

Кажная краска мае свайго анёла-апякуна, якога абавязкам ёсьць, як прыйдзе вясна, будзіць краскі зь зімовага сну й адзяваць ім прыгожыя сіненькія, жоўтыя, белыя ды іншых колераў сукеначкі. Шмат працы маюць вясною анёлкі-апякуны; але калі яны ўжо ўсю сваю работу на зямлі зробяць — могуць спакойна ляцець у неба і там адпачываць.

Кажны анёлак мае ў небе свой прыгожы пакойчык з акенцам. У пакойчыках гэтых вельмі ясна, нябеснае сьвятло сьвеціць праз акенцы — бачаць яго і людзі — і называюць зоркамі.

Два анёлкі-апякуны: пралескі і сон-краскі — найлепшыя сябры. Яны што год разам зьлятаюць на зямлю будзіць красачкі.

Дзіўна сталася аднаго разу — заспала Пралеска-анёлак у сваім залатым пакойчыку ў небе, а таму не расьцьвілі пралескі.

Ходзіць Марылька па вялікім садзе, заглядае і ў лес суседні, і ў стары парк. — Дзіўна, чаму спазьняецца пралеска? — думае дзяўчынка. Вось бачыць яна, як расплюшчылі свае вочкі й грэюцца ў вясновым сонцы сіненькія, як і вочкі Марылькі, сон-краскі, вось жаўцеюць і ключыкі, а пралескі няма.

Нахілілася Марылька да сіненькіх красак і шэпча: — Дзе-ж пралеска, сяброўка ваша, скажыце? — Чуе гэта анёлак сон-краскі, ляціць хутчэй у неба й гукае:

— Уставай хутчэй, Пралеска, дзеці чакаюць ужо Цябе!

— Ах, пакінь мяне! — кажа разаспаная Пралеска-анёлак, там сьцюдзёна яшчэ на зямлі і я яшчэ ня выспалася. Відаць лянавалася Пралесачка, так як і я часамі, бо-ж так утульна й цёпла ў ложачку.

Паляцела Сон-краска адна на зямлю, але сумна глядзелі яе сіненькія вочкі.

Прайшоў амаль цэлы месяц. Стала зусім цёпла, сонечна. У вадняй спадніччы зьявілася зь неба белая пахучая Канвалія і ўбачыла сумную сіненькую Сон-краску, якая расказала ёй сваё гора. Як магла найхутчэй, паляцела Канвалія ў неба.

Моцна спалохалася Пралеска, як даведалася ад Канваліі, што так шмат ужо красак расьцьвіло на зямлі. Із страхам паляцела яна да добрага Боженькі і прасіла прабачэньня.

Добры Бог адказаў: — Калі ты ў гэтым годзе пазволіш тваім красачкам прыгажэй, чымсьці заўсёды, зацьвісьці, я табе прабачу.

Паабяцала Пралесачка. І як-жа яна сумленна й пільна працавала й завіхалася!

І калі Марылька прыйшла ў сад. ускрыкнула яна зь вялікай радасьцю: Ой, паглядзі, Алеся, — так звалася маленькая яе сястрычка — якія прыгожыя пралесачкі, а якія вялікія! Такіх вялікіх я ніколі яшчэ ня бачыла.

І засьмяяліся вочкі ў малой Алесі, засьмяялася да дзяцей веснавае сонейка, усьміхнуўся сам добры Боженька.

Так паправіла Пралеска свой маленькі грэх, які мая мама называе ў мяне гультайствам.

Казачку гэту напісала знаёмая мне дзяўчынка Р., толькі сароміцца падаць сваё імя. Яна абяцала мне ў далейшым быць больш сьмелай.

Валя прысягала

Усе дзеці йшлі запісвацца ў скаўцкую арганізацыю. — Пайду й я, — думала Валя. — Весялей будзе і ў лес і ў поле часьцей выбярымся, і зборкі скаўцкія цікавыя, чаму-ж не пайсьці, хоць і адгаварывала яе сяброўка Галя. Яна казала, што трэба пачакаць, паглядзець, гэтак тата яе раіў. А Валя не чакала, запісалася, і вось прыгатаўляецца яна да прысягі, якая адбудзецца 25 Сакавіка. Цікава, як гэта будзе адбывацца? Але доўга над гэтым не разважала, больш цікавіла яе, як будзе яна выглядаць у зялёнай амэрыканскай кашулі, чорнай спадніцы і — абавязкава ў белым каўнерыку.

Зьбліжаўся чаканы дзень 25 сакавіка. У паветры пахла размоклай зямлёй, адчуваўся подых вясны. Праўда, часта мокры сьнег і дождж, навіслыя шэрыя туманы забіралі, здавалася, усю надзею, што яна, гэтая чаканая вясна ўжо тут. Але як толькі ўдавалася сонцу выглянуць з-за хмараў, рабіла яно запраўдныя цуды: зелянела трава, зьяўляліся першыя краскі, вызвалялася затрыманая зімовым холадам жыватворчая сіла прыроды.

Рана, рана абудзілася Валя, усе ў пакоі яшчэ спалі, не хацелася будзіць малую сястру. Валя ціха накінула халацік і выйшла на двор.

Сонца ўжо паднялося на небе. Сьвежасьцю і нейкай урачыстасьцю прывітала яе Сакавіковая раніца.

Усе блёкі лягеру прыгожа ўдэкараваныя: з акон зьвісалі гірлянды зь зялёных елак, на іх бел-чырвона-белыя сьцяжкі, зь некаторых акон пагляда́ў на яе сьмелы рыцар на белым кані — чагосьці ад яе чакаў — нешта ёй гаварыў. Усё нейк тупа успрыймала Валя. Ведала яна, што вось сяньня — вялікае сьвята, сьвята народнага ўздыму, што сьвяткуюць яны яго тут на чужой, нямецкай зямлі, яны выгнанцы, адарваныя ад роднае глебы. Радаснае сьвята — сьвята абвешчаньня незалежнасьці Беларусі, але так сумна на сэрцы ў Валі. Чаму?

Мо' перад ачыма дзяўчынкі ўстаюць неабмежныя зялёныя прасторы яе Бацькаўшчыны, мо' песьня жаўранка зьвініць у вушах яе — хто ведае?

Валя вяртаецца ў пакой, хутка апранае скаўцкі уніформ.

Пасьля Божае Службы ў царкве, ідуць на пляц. Вось стаіць Валя ў шэрагу і глядзіць у гару — там калышуцца, разьвіваецца на ветры нацыянальны сьцяг, вось нясуць і іх сьцяг, новы, прыгожы скаўцкі сьцяг. Перад сьцягам гэтым будуць складаць прысягу, будзе складаць і яна, 14-гадовая Валя. Скаўцкі праваднік паволі, выразна чытае словы прысягі, яны паўтараюць: ... любіць Бога і Бацькаўшчыну — далей ня ведае, зблыталася думка і раптам нешта здрыганулася ў грудзёх, усё стала ясна, Валя зразумела.

На каленях цацуе яна край сьцягу — палатна, не — гэта ня звычайнае палатно — гэта Бог і Бацькаўшчына, якім яна прысягае ў дзень 25 Сакавіка!

Валя ўстае, у горле душаць сьлёзы, і чаму — ня ведае сама. Вочы яе блудзяць па знаёмых тварах, вось блізка ад яе стаіць яе настаўніца, у вачох у яе сьлёзы.

Тут ужо Валя ня вытрымоўвае й выбухае нястрыманым плачам.

— Чаго-ж ты, Валячка? — гаворыць настаўніца, а ў самой дрыжыць голас.

— Я сама ня ведаю, — гаворыць дзяўчынка і прабуе ўсьміхнуцца праз сьлёзы.

Яна ня ведае, што ею авалодала, зачаравала ідэя — цуд, што сьвятая Сакавіковая ідэя ўзяла ў палон яе сэрца — на заўсёды.

Праз нейкі час на перапынку падыйшла да настаўніцы Валя, нешта хацела сказаць і не адважвалася. — Гавары сьмела! — ласкава сказала настаўніца. — Я, — вы ведаеце — пачала дзяўчынка — я складала прысягу, дык я хацела-б нешта рабіць для Бацькаўшчыны і ня ведаю што? І мяне гэта мучыць.

Уважна паглядзела на дзяўчынку настаўніца й сказала: — Памятай адно, мая добрая дзяўчынка, што ты на робіш, старайся рабіць, як мага найлепей. Гэта будзе прыемна Богу й Бацькаўшчыне, а калі здарыцца так, што яна, Бацькаўшчына, пакліча цябе на нейкую больш адказную працу, будзь гатовай, будзь заўсёды ў душы сваей скаўткай!

Валя зразумела яе.

Яна добра вучылася, вучыцца й сяньня, і што яна ня робіць, робіць як можа найлепш. А на кліч Бацькаўшчыны яна «заўсёды гатовая», бо прысягала яна Богу й Бацькаўшчыне ў вадзін з зачараваных ідэяй сьвятой Сакавіковы дзень.

З.

НА КУХНІ

Эх, вух, гоцкі, гоцкі!
Заскакалі ў гаршку клёцкі.
Ой, ня ліха-ж ім даць,
Калі хочуць пагуляць!

Гэй, шугі, шугі, так!
Пайшлі ў танцы ступа й гляк.
А таўкач узяўся ў бокі
Ды з качалкай пачаў скокі.

Пайшоў венік з качарэжкай,
Апалонік з тоўстай дзежкай,
А місачка з чарпаком.
Бляха-ж грае: — дзылін-бом! —

Аб чым шумеў стары дуб

Ускрай лесу, дзе разыходзяцца дзьве дарогі, стаіць стары таўшчэзны дуб. Гальлё яго над абедзьвюма дарогамі распасьцерлася. Сівы мох парос на ім. А ў тоўстым камлі цёмнае дуплё зяе. У гэтым дуплі могуць зьмясьціцца некалькі чалавек. Стаіць ён пасівелы ад часу, як стары дзядуля. Але не паддаецца ён яшчэ наляганьням буры. Моцна трымаюцца карані яго ў родным грунце. Зь якіх часоў стаіць ён тут?

Даўно, даўно, ужо шмат вякоў прайшло, як маленькі жалудок скінуўся з бацькі дуба на зямлю ды прарос і стаўся маленькім дубком. І чуў ён шэпты-казкі ад бацькі дуба аб даўных мінулых часох.

— Там, дзе цяпер калышуцца нівы, у даўныя часы непраходныя пушчы й бары шумелі. Дзе цяпер красуюцца сенажаці, тады былі зарасьнікі, кусты, разьлеглыя балоты ды азёры. Ня было вялікіх гарадоў ды густа раськінутых пасёлкаў. Ня было ніякіх дарог. Дарогамі служылі рэчкі ды азёры. На лёгкіх чайках людзі маглі пераплываць з аднаго канца краю ў другі. Таму й сяліліся людзі па берагох рэчак ды азёр. І жылі яны ў салашох, зложаных зь бярвеньня.

Дзіка выглядала старонка нашая ў той час. Але ў лясох было безьліч дзічы: ласі, зубры, козы, мядзьведзі, лісы, куны. У вазёрах ды рэчках было поўна рыбы. І хоць дзіка выглядала ў той час краіна, але прынадная была яна для чалавека. У дуплях старавечных дрэваў пчолы вяліся. За некалькі гадоў яны ўсё дупле мёдам заносілі. Чалавек бяз клопату браў гатовы мёд. Дзічына давала паляўнічым нажыву, а пушныя зьвяры давалі дарагія скуркі. Куны-ж навет заміж грошай служылі.

Расьсяляліся людзі й пачалі высякаць лес, рабілі «ляда», пасеку. І хоць матыкамі ўскопвалі зямлю, але буйнае збожжа расло на гэтых лядах.

І пачалі паволі паўставаць каласістыя нівы, а на месцы кусьцістых зарасьнікаў — багатыя сенажаці. Пачалі будавацца гарады, месты, мястэчкі ды вёскі.

М. М-ч

НАЙСТАРЭЙШАЕ ДРЭВА НА СЬВЕЦЕ

— Гэта маё дрэўка, — сказаў Стасюк, — вось гэта бярозка, каля хаты. — Чаму якраз тваё? — спытаў ягоны сябра Міхась. — Гэтае дрэўка пасадзіў мой тата, у дзень майго нараджэньня; падумай, колькі гэтае дрэўка ўжо бачыла: яно бачыла, як хрысьцілі мяне, як я пачынаў вучыцца хадзіць, як я ў школку пайшоў, а цяпер вось мне ўжо 13 гадоў. Дрэўка ўжо даўно перарасло мяне, а колькі яно яшчэ пабачыць? І напэўна яно перажыве мяне, і будзе жыць, калі я памру. Хлопцы спаважнелі й маўчалі даўжэйшую хвіліну...

Так, дрэвы шмат даўжэй жывуць ад людзей, калі чалавек дазволіць ім спакойна расьці. У нашай Белавескай пушчы ёсьць дубы, якія жывуць больш за 500 гадоў, старыя волаты-дубы, у цені якіх адпачывалі пасьля паляваньняў і бяседы шумныя вялі нашыя слаўныя князі Вялікага Княства Літоўскага — Альгерд, Кейстут, Вітаўт і Ягайла. — Колькі яны бачылі, — каб так маглі яны ўсё расказаць!..

Але найстарэйшыя дрэвы ў сьвеце — гэта жыхаркі Паўночнай Амэрыкі — гэта амэрыканскія чырвоныя ёлкі. Век дрэваў лёгка можна азначыць таму, што кажны год дрэва адкладае ў камлі свой адзін слой.

Дык сьцьверджана, што некаторыя амэрыканскія елкі маюць каля 4.000 гадоў.

У часы гісторыі Старога Запавету прарасло ў Паўночнай Амэрыцы зярнятка-семя, а калі нарадзіўся Хрыстос, вырасла з гэтага семя елка, якая ўжо лічыла 2.000 гадоў.

Бачыла яна індыянаў на глухіх сьцежках вакол сябе, калі мела яна 3.000 гадоў, убачыла першых белых людзей — Вікінгаў, якія каля 1.000 гадоў пасьля Нараджэньня Хрыста ступілі ў новую частку сьвету й назвалі яе Фінляндыяй. Калі 1492 годзе Амэрыка была ў другі раз адкрытая гішпанцамі на чале з Крыштафорам Калюмбам, магутнае дрэва жыло ўжо 4-тае тысячагодзьдзе.

— А што пабачыць яшчэ гэтае найстарэйшае ў сьвеце дрэва ў будучыні, якое Бог, як маленькі знак вечнасьці, пакінуў на нашай хутка жывучай плянэце?

З.

У ўзбуйненых калгасах Беларусі

На падставе савецкае прэсы й радыя не заўсёды лёгка ўстанавіць запраўдны стан сельскай гаспадаркі БССР, бо усе няўдачы й зрывы савецкая афіцыяльная інформацыя старанна хавае, а усякія сельскагаспадарскія дасягненьні й вытворчасьць падаюцца толькі ў працэнтах, а не ў вабсалютных лічбах. Аднак часамі паяўляюцца такія артыкулы, у якіх нельга схаваць запраўднага палажэньня. Да такіх артыкулау належаць між іншым справаздачы з г. зв. «Рэспубліканскага селькораўскага рэйду», друкаваныя на балонах менскае «Зьвязды» за сьнежань 1951 і студзень 1952 г.

Цэнтральны камітэт камуністычнай партыі Беларусі прыняў у канцы мінулага году пастанову аб правядзеньні рэспубліканскага селькораўскага (сельскіх карэспандэнтау) рэйду дзеля праверкі ходу падрыхтовак калгасаў, саўгасаў і МТС (машынатрактарных станцыяў) Беларусі да веснавой сяўбы 1952 г. Мэта рэйду была наступная: «вывучэньне, абагульненьне и укараненьне практыкі перадавікоў, выяўленьне недахопаў у рабоце калгасаў, МТС і саўгасаў, партыйных, савецкіх і камсамольскіх арганізацыяў па падрыхтоуцы да наступаючых палявых работаў і правядзеньні зімоўкі жывелы» («Зьвязда» за 13. 12. 1951).

У вадказ на гэтую пастанову партыі, рэдакцыі акруговых і раённых газэтаў арганізавалі наведваньні, часта з удзелам аграномаў, паасобных калгасаў, саўгасаў і МТС і правялі больш менш дакладную праверку выкананьня намечаных плянаў работы. Так як мэтаю гэтых мерапрыемстваў было ўстанаўленьне стану падрыхтоўкі да веснавога севу, дык, ясна, што ў дадзеным выпадку нельга было затаіць таго руіннага гаспадарваньня ў узбуйненых калгасах, што зьяўляецца агульным зьявішчам у цэлай Беларусі.

Мы ня маем магчымасьці сыстэматычна атрымліваць савецкай прэсы, а таму свае спасьцярогі апіраем толькі на чатырох такіх справаздачах селькораўскіх рэйдаў, надрукаваных у «Зьвязьдзе» за 23 і 28 сьнежаня 1951 г. і 6 і 13 студзеня 1952 г. У гэтых чатырох справаздачах апісаны ход падрыхтоўкі да веснавой сяўбы 14 калгасаў і МТС розных акругаў Беларусі. Рэйдам устаноўлена, што толькі чатыры калгасы працуюць добра й выконваюць свае заданьні згодна пляну, — і яны выстаўленыя, як перадавыя й узорныя — у двух калгасах, побач зь бясспрэчнымі плюсамі, знойдзены таксама й паважныя мінусы, а 8 калгасаў і МТС працуюць ніжэй крытыкі. У іх карэспандэнты заўважылі ня толькі дрэнную якасьць работы, але й агульны зрыў устаноўленага пляну. Вось як аб некаторых зь іх адзываюцца ўдзельнікі рэйду:

Рэйдавая брыгада газэты «Бальшавік Палесься», якая праверыла калгас імя Варашылава Мазырскага раёну, піша, што «ў калгасе нарыхтоўка й вывазка ўгнаеньняў — найбольш адстаючы ўчастак работы. Калгас павінен вывезьці пад яравыя культуры каля 14.000 вазоў гною й 5.000 тонаў торфу. Вывезена пакуль што каля 800 вазоў гною й 400 вазоў торфу... Дрэнна таксама рыхтуецца да вясны насеньне. Не арганізаваны рамонт інвэнтару. Праўленьне калгасу не праяўляе клопатаў аб тым, каб падрыхтаваць да веснавой сяўбы сытых і здаровых коней» («Зьвязда» за 23. 12. 1951).

Селькоры Бабруйскай акруговай газэты «Савецкая Радзіма» правялі праверку рамонту трактароў і сельскагаспадарскіх машынаў Міхалёўскай МТС і знайшлі наступнае: «Гэтая МТС — адна з адстаючых у вакрузе. Плян трактарных работаў у гэтым годзе тут ня выкананы... У майстэрні МТС згодна пляну ў чацьвертым квартале трэба адрамантаваць 13 трактараў. Але пакуль што з рамонту выйшла ...адна машына. Замест 28 чалавек 17 сьнежаня ў майстэрні працавалі толькі ...3 чалавекі» («Зьвязда» за 23. 12. 1951).

Супрацоўнікі газэты «Чырвоная Зьмена» вывучалі стан рамонту трактароў і сельскагаспадарскіх машынаў у Віцебскай МТС. «Выявіўся няпрыглядны малюнак — паўтарае за гэтай газэтай «Зьвязда» за 28. 12. 1951 г. У МТС ёсьць плян рамонту, складзеныя графікі, але няма змаганьня за іх выкананьне. З рамонту выйшлі чатыры трактары, у той час, як у чацьвертым квартале трэба было адрамантаваць 17. Зрываецца графік рамонту сеялак і плугоў».

Недасягнутым узорам тыпова савецкай арганізацыі працы ёсьць і такі факт, што ў калгасах Бабруйскай акругі зьяўляецца яшчэ «не разьвязаным пытаньне аб вырабе кляшчоў да хамутоў. Справа дайшла да таго, што «Аблскурвейпрамсаюз» гэтую «складаную» дэталь вымушаны прывозіць з арцеляў Гомельскай акругі, выдаткоўваючы на перавозкі вялікія сродкі й загружаючы транспарт« («Зьвязда« за 28. 12. 1951).

У гэткім больш менш тоне напісаныя й іншыя справаздачы. Такі вось малюнак стану ўзбуйненых калгасаў і ход іхнае сельскагаспадарскае працы, намечанае гадавым плянам. Гэтак у запраўднасьці выглядае «радаснае, шчасьлівае й заможнае» жыцьцё беларускага сялянства, прымусова загнанага ў зьненавіджаныя калгасы. Ці магчымым было-б падобнае зьявішча на собскіх індывідуальных гаспадарках беларускіх сялян? Ясна, што не!

Вельмі характэрны яшчэ адзін мамэнт: На запытаньне карэспандэнтау аб прычынах дрэннай, нядбалай, хаатычнай і запозьненай работы ў калгасах і МТС, часта йшлі адказы, што не хапае мужчынскіх работніцкіх рук. Карэспандэнты, ясна, з гэтым не згадзіліся й асноўную віну звальвалі на недастатковую разьясьняльна-палітычную дзейнасьць партыйных, камсамольскіх і савецкіх арганізацыяў, бо, згодна цьверджаньняў камуністых, ад палітычнай дзейнасьці залежыць усё. Не дарма яшчэ ў 1940 г. на балонах адной савецкай газэты прызнаваўся адзін выдатны савецкі хірург, што сумленнае вывучэньне ім «Кароткага курсу гісторыі ВКП(б)» спрычынілася да таго, што ён змог куды лепей рабіць апэрацыі на сваіх пацыентах, чымсьці перад гэтым, калі не прастудыяваў яшчэ гэтай «кнігі ўсіх мудрасьцяў».

Але жарты на бок! Выжэй прыведзеныя факты вымоўна сьветчаць аб тым, што сельская гаспадарка Беларусі знаходзіцца ў стане поўнае руіны. Ня цяжка ўстанавіць і прычыны такога занпаду сельскае гаспадаркі.

Звальваньне кіраўнікамі калгасаў віны на недахоп работніцкіх рук пацьвярджае яшчэ раз, што вялікая колькасьць мужчын або знаходзіцца ў радох савецкаі арміі або ў турмах і канцэнтрацыйных лягерах. Ня менш важнай прычынаи руіннага стану калгасау есьць бясспрэчна й тое, што сяляне, пазбаўленыя собскай зямлі й падпарадкаваныя сыстэме калгаснага прыгону, зьяўляюцца абсалютна не зацікаўленымі ў выніках сваей працы, зь якой карыстаюцца не яны, але чужая для іх дзяржава. У гэтай сялянскай пасыўнасьці й абыякавасьці й выражаецца якраз пратэст беларускага сялянства супраць ягонае бязьлітаснае эксплятацыі й калгаснага прыгону. Да усяго гэтага трэба яшчэ дадаць і тое, што бязупынныя бальшавіцкія экспэрымэнты, праводжаныя ў галіне сельскае гаспадаркі, найбольш шкодным зь якіх было ўзбуйненьне калгасаў, ня могуць аставацца бяз згубнага ўплыву на разьвіцьцё сельскае гаспадаркі.

Ст. Крушыніч

Зь беларускага студэнцкага жыцьця у Бэльгіі

На Лювэнскім Каталіцкім Унівэрсытэце студыюе амаль 8.000 чалавек, зь іх — каля 360 чужынцаў, якія рэпрэзэнтуюць 36 нацыянальнасьцяў. Большая частка групаў прадстаўляе сабою дзяржаўныя народы ўсіх кантынэнтаў сьвету. Студэнты гэтае катэгорыі ёсьць прысланыя ў Лювэн або сваімі дзяржавамі, або бацькамі, матэрыяльныя магчымасьці якіх дазваляюць вучыць сваіх дзяцей на замежных унівэрсытэтах, або прыбылі сюды ў парадку міжунівэрсытэцкай вымены паміж асобнымі дзяржавамі. Меншую частку прадстаўляюць студэнты, якіх ніхто сюды ня прысылаў, якія прыехалі сюды на «сваю руку», часта навет без дазволу бэльгійскіх уладаў — гэта студэнты з-за зялезнай заслоны. Жыцьцё іх ёсьць куды горшым ад жыцьця сваіх шчасьлівейшых калегаў з вольнага сьвету, але адначасна й куды больш актыўным, разнастайным, выпаўненым.

Імі ўсімі апякуецца Акадэмічны Камітэт. Аддзельнымі нацыянальнымі групамі апякуюцца Камітэты Дапамогі, у якія ўваходзяць прафэсары Унівэрсытэту, прыватныя асобы, якія цікавяцца жыцьцём і дзейнасьцю данай групы і ей сымпатызуюць, як і прадстаўнікі гэтайжа групы. Усе большыя групы маюць свае студэнцкія дамы, у якіх, апрача выкладаў, практычных заняткаў і розных сэмінараў, праводзіцца рэшта студэнцкага жыцьця: рэгулярнае прыгатаўленьне лекцыяў, прыгатаўленьне эгзаменаў, чыста нацыянальныя імпрэзы, таварыскія гульні, харчаваньне й адпачынак. Зь лічбова найбольшых, найлепш зарганізаваных і найбольш дзейных групаў ёсьць беларуская й украінская. Польская і расейская, існуючыя ад колькі дзесяткаў гадоў і ў свой час шырака ведамыя, сяньня з розных прычынаў ліквідуюцца й больш актыўна амаль нідзе сябе не праяўляюць. Усе чужынецкія студэнцкія нацыянальныя арганізацыі, уключаючы сюды й групы вольных народаў, ёсьць задзіночаныя ў «Гуртку Студэнтаў Чужынцаў», які ў сваю чаргу цесна супрацоўнічае з бэльгійскімі студэнцкімі арганізацыямі. Дзеля абзнаямленьня паасобных групаў і іх народаў, іх гісторыяй, культурай, іх палітычнымі імкненьнямі, гэты Гурток праводзіць штотыдзень у чацьвер вечарам дыскусыйныя вечары, на якія часта запрашаюцца прафэсары Унівэрсытэту, людзі палітычнага и навуковага сьвету. Ладзяцца таксама мастацкія вечары и табарыскія гульні.

Беларуская студэнцкая група прыймае вельмі жывы ўдзел у кіраўніцтве и працы гэтага гуртка. Толькі у бягучым акадэмічным годзе беларусы выступалі ужо 3 разы зь песьнямі й гумарыстычнымі нумарамі. Быў прачытаны таксама рэфэрат на тэму «Беларусь у працягу вякоў», які выклікаў вельмі ажыўленую дыскусыю.

У пятніцу 22-га лютага Гурткам Студэнтаў Чужынцаў быў зарганізаваны у найбольшай залі Лювэну — Гранд Ратондэ — Інтэрнацыянальны Канцэрт. Былі прысутнымі Яго Эксцэленцыя Рэктар Унівэрсытэту, Яго Эксц. Віцэрэктар, шмат прафэсараў. Заля была выпаўненая па берагі студэнтамі й аматарамі мастацтваў. Выступалі беларусы, бэльгійцы, галяндцы, кітайцы, латышы, лібанцы, расейцы, украінцы і ветнамцы. Праграма беларускіх выступаў была асновай агульнае праграмы канцэрту. Беларускі Студэнцкі Ансамбль Песьні и Танцу пад кіраўніцтвам сп. кампазытара М. Равенскага, ужо здаўна знаны кажнаму лювэнцу, цешыўся асаблівым пасьпехам. Паміма таго, што сп. камп. М. Равенскі чуўся вельмі нядужым, аднак згадзіўся ахвотна дырыгаваць і ў гэты вечар сваім хорам. Харыстыя ў нацыянальных касьцюмах і дырыгент спаткаліся й праводзіліся запраўднай бурай воплескаў. Нашыя танцы захаплялі ўсіх сваей разнастайнасьцяй формаў, рытмічнасьцю, жывасьцю и мілымі ўсьмешкамі танцорак і танцораў. Нашыя песьні й танцы былі бесканкурэнцыйнымі.

Беларускія студэнты ў Бэльгіі, апрача сваіх студыяў, шмат часу аддаюць грамадзкай працы, як і прапагандзе нашае нацыянальнае справы. Заплатай за гэта ім зьяўляецца тое, што яны ўжо ня чуюцца ў Бэльгіі чужымі, што іх імя, імя Беларусі ёсьць ведамымі кажнаму, і кажны аб іх гаворыць з сымпатыяй і пашанай.

А. А.

ГАДАВЫ СХОД БЕЛАРУСКАЙ СЭКЦЫІ У ФРАНЦЫІ ЗАДЗІНОЧАНЬНЯ ХРЫСЬЦІЯНСКІХ РАБОТНІКАЎ

Дня 24 лютага сёлета ў памяшчэньні Сындыкату Хрысьціянскіх Работнікаў у Парыжы адбыўся гадавы сход Беларускай Сэкцыі Задзіночаньня Хрысьціянскіх Работнікаў у Францыі. На сходзе пасьля справаздачы Генэральнага Сакратара з дасюлешняй дзейнасьці Сэкцыі, справаздачы Рэвізыйнае Камісыі й старшыні Парыскай Філіі ЗБРФ, адбыліся выбары новае ўправы. З увагі на тое, што шмат сяброў Сэкцыі выехала з Францыі, а найбольш колькаснай філіяй зьяўляецца Парыская Філія, наступіла зьліцьцё Генэральнага Сакратарыяту ЗБРФ з управай Парыскай Філіі. У склад новае ўправы ўвайшлі:

Старшыня — сп. Яцэвіч Аляксандар, Заступнік Старшыні — сп. Хоміч Міхась, Сакратар — сп. Міцкевіч Валенцін, Скарбнік — сп. Чыгір Янка й Сябра Увравы — сп. Наўмовіч Міхась.

Новая ўправа з энэргіяй і станоўкасьцю ўзялася за далейшую арганізацыйную працу.

Х.

ЖАНОЧАЕ ЗГУРТАВАНЬНЕ У НЯМЕЧЧЫНЕ АДНАВІЛА СВАЮ ДЗЕЙНАСЬЦЬ

Дня 9. 3. 1952 на паседжаньні Беларускага Жаночага Згуртаваньня, якое адбылося ў Мюнхэне, была абгаворана і заплянавана праца ў Згуртаваньні на бліжэйшы пэрыяд часу.

Было пастаноўлена ажывіць працу Згуртаваньня, асабліва ў галіне харытатыўнай.

Згуртаваньне прапануе сваё пасярэдніцтва ў распадзеле й рассылцы эвэнтуальных пачкоў (з вопраткою, ці з прадуктамі).

У сувязі з распачлівым матарыяльным становішчам нашых хворых, інвалідаў і дзяцей яшчэ раз стукаем у дзьверы і просім нашых мыэміграваўшых братоў і сясьцёр, дапамогі, памятаючы адвечныя сьвятыя словы — Стукайце, а будзе вам адчынена! —

Найменшы дар ці то грашавы, ці ў іншым выглядзе будзе з удзячнасьцю скарыстаны праз нашых патрабуючых суродзічаў.

Дык даражэнькія «Амэрыканкі», «Канадыйкі», «Аўстралійкі» й верныя нашай роднай частцы сьвету «Эўрапэйкі» — цяпер слова за Вамі.

Высылку грошаў і пачкоў просім кіраваць на адрас сакратара арганізацыі:

(для Жаночага Згуртаваньня)
Прэзыдыюм БЖЗ у Нямеччыне

Juzefa Breischko
(13b) München – Feldmoching
Regierungslager, Baracke 36/12a

Хроніка беларускага жыцьця у Вініпэгу

(Глядзі 78-79 нумар «Бацькаўшчыны»)

2. 12. м. г. Сябра Літаратурнага Згуртаваньня «Шыпшына» Мікола Вярба на просьбу прафэсуры Украінскай Вольнай Акадэміі Навук, цэнтр якой цяпер знаходзіцца у Вініпэгу, зрабіў даклад на тэму: «Сучасная беларуская літаратура». Дакладчык даужэй запыніўся на шляхох развіцьця й ролі літаратуры ў адраджэньні беларускага народу, а таксама разказаў пра жудасныя зьдзекі сучаснага акупанта Беларусі — савецкай Расеі над тварцамі беларускай літаратуры. Даклад выклікаў з боку слухачоў вялікае зацікаўленьне беларускай літаратурай і наагул беларускай вызвольнай справай. Ен так-жа шырака быў камэнтаваны мясцовай англамоўнай і украінскай прэсай.

*

17. 12. м. г. на парадзе нацыянальнай вопраткі, зладжаным Жаночай Арганізацыяй Украінскай Сьвятапакроўскай Царквы ў Вініпэгу, узяла ўдзел і сяброўка Гуртка Мастацкай Самадзейнасьці Беларускай Народнай Песьні й Танцу — Валя Гарох, паказаўшы агульнабеларускую нацыянальную вопратку.

У паказе прыймалі удзел: ангельцы, беларусы, ірляндцы, індзейцы, шкоты, украінцы, эстонцы, жыды, галяндцы, японцы, кітайцы, грэкі, расейцы, пакістанцы, летувісы, італьянцы, швэды, нарвэгі й немцы. Гэта быў адзін з найбольшых і найшырэй камэнтаваных мясцовай прэсай міжнацыянальны паказ народнай вопраткі.

*

23. 12. м.г. контр-тэнар Міхась Радчанка, пад акампаньямант аркестры Канадыйскай Радыёвай Карпарацыі, пад дырэгенцыяй Эрыка Вільд-а, у радыёстудыі СВС, прасьпяваў дзьве беларускія калядныя песьні, якія былі трансьмітаваныя на ўсю Канаду й ЗША. Гэта была адумыслова ладжаная перадача міжнацыянальных калядных песьняў, у якой так-жа прыймалі ўдзел найлепшыя мясцовыя хоры й салістыя. Паіменна: украінцы (хор), ангельцы (хор), скандынаўцы (хор), французы (хор), немцы (хор) і беларусы (солё).

Цудоўнае выкананьне сьпеваком нашых песьняў прынесла яму яшчэ адзін сукцэс, і мясцовая англамоўная прэса ў навагоднім падлічэньні дасягненьняў на ніве мастацтва за адыходзячы год не памінула яго заслужанага імя ў вагульным сьпеве й беларускім у прыватнасьці.

*

7. 1. сёлета, крыху «стаўшы на ногі», беларуская калёнія ў Вініпэгу сьвяткавала Куцьцю й Каляды паводля дамашняй старабеларускай традыцыі, што было адзначана й у мясцовай канадыйскай прэсе.

*

27. 1. сёлета ў дзень Дзяржаўнасьці й Незалежнасьці Украіны на адумысловым сьвяце, ладжаным з гэтае нагоды, сакратаром БНК у Вініпэгу ад беларускай калёніі былі зложаныя найлепшыя пажаданьні братняму ўкраінскаму народу.

*

Мінулагодняя Дырэкцыя ІМКА Фэстывалю плянуе ў гэтым годзе нанава зарганізаваць такі-ж Міжнародны Фэстываль у днях 21-га й 22-а красавіка, як і мінулага году. Ужо адбыліся першыя нарады. Беларусы Вініпэгу так сама й сёлета плянуюць узяць удзел у Фэстывалі. Фэстываль будзе папярэджаны выстаўкай народнага мастацтва.

М. В.

Пратэстацыйны мітынг паняволеных народау

У нядзелю 24 лютага 1952 году адбыўся ў Мэльбурне (Аўстралія) пратэстацыйны мітынг супраць плянаванага некаторымі расейскімі партыямі паняволеньня народаў, якія сяньня пазбаўленыя волі чырвоным Крамлём.

Мітынг быў ладжаны Беларускім Клюбам, Згуртаваньнем Беларускіх Камбатантаў, а так-жа казацкімі й украінскімі арганізацыямі.

Вялікая катэдральная заля, упрыгожаная беларускім, казацкім, украінскім і аўстралійскім нацыянальнымі сьцягамі, была перапоўненая ўдзельнікамі мітынгу. Прадстаўнікі паасобных нацыянальнасьцяў, што бралі ўдзел у мітынгу, у сваіх дакладах падрабязна затрымаліся над дзейнасьцю Керэнскага й расейскіх партыяў, зьвязаных зь ім, ацэньваючы гэтую дзейнасьць, як новую а адначасна й старую праяву расейскага імпэрыялізму, які пад сьцягам супольнага змаганьня з бальшавізмам рыхтуе новую турму нерасейскім народам.

Мітынг закончыўся прыняцьцем пратэстацыйнай рэзалюцыі й адсьпяваньнем беларускага, казацкага, украінскага й аўстралійскага нацыянальных гымнаў. На мітынгу былі карэспандэнты аўстралійскіх і замежных газэтаў.

А. Махнеўскі

ПРЫКЛАД ГОДНЫ НАСЬЛЯДАВАНЬНЯ

У нядзелю 2 сакавіка сёлета ў сп. сп. Гуцькаў у Манчэстэры адбываліся хрэсьбіны іхнага сына. Пасьля дакананьня сьвятаром БАПЦарквы абраду хрышчэньня, усе прысутныя селі за супольны стол. Падчас традыцыйнага банкету на прапанову сп. Мацея Дурэйкі прысутныя злажылі 4 фунты, 6 шылінгаў і 3 пэнсы на дапамогу найбольш патрабуючым беларусам у Нямеччыне. Варта пажадаць, каб гэты чын беларусаў Манчэстэру паслужыў прыкладам і для іншых беларускіх асяродзьзяў на эміграцыі.

ТРАДЫЦЫЙНЫЯ БЛІНЫ

У нядзелю 24 лютага ўрадам БСЗ ў Лювэне быў наладжаны традыцыйны беларускі студэнцкі вечар «бліноў». У уводным слове старшыня БСЗ кал. В. Рамук коратка схарактарызаваў звычаі й сэнс гэтага сьвята, якое для беларускіх студэнтаў на эміграцыі прыймае яшчэ большае значэньне, чым калісьці ў Вільні. Айцец Робэрт ван Кавэлерт пажадаў студэнтам у вясёлай і таварыскай атмасфэры правесьці гэты вечар і адначасна не забывацца сваіх абавязкаў, якія іх чакаюць заутра: абавязкаў патрыятычных і рэлігійных. Усьлед за гэтым на стол былі паданыя доўгачаканыя бліны, якія выклікалі зразумелае зацікаўленьне прысутных чужынцаў, і верашчака, смачна прыгатаваная нашымі студэнткамі.

Гумарыстычная частка, адумыслова прыгатаваная на гэты вечар, была даволі ўдалай. Беларуская народная песьня «Чаму-ж мне ня пець», датарнаваная да жыцьця ў Беларускім Студэнцкім Доме ў Лювэне, выклікала запраўдную буру сьмеху і воплескаў. Быў прачытаны таксама ўрывак з паэмы Якуба Коласа «Новая Зямля» — «Ранца ў нядзельку». Вечар закончыўся агульнымі танцамі.

А. А.

УНРРА ПАМАГАЛА САВЕТАМ

Адна амэрыканская газэта падала сэнсацыйную вестку Фультона Левіса пра дзейнасьць міжнароднай дапамаговай арганізацыі УНРРА, якая мела на мэце несьці дапамогу ўцекачом. Левіс цьвердзіць, што УНРРА ўзапраўднасьці памагала Сталіну.

Ён паведамляе, што Масква атрымала ад УНРРА тысячы аўтаў, лякаматываў, мноства электрычнага ўладжаньня, абсталяваньня хвабрыкаў і на вялікія мільёны даляраў прадуктаў і адзежы. Бальшавіцкая армія яшчэ й сяньня носіць амэрыканскі абутак, бо УНРРА не забылася выслаць бальшавіком 15,417.000 пар абутку.

Прадстаўніцтвы „Бацькаўшчыны“

ПАЗА НЯМЕЧЧЫНАЙ:

1. **У Бэльгіі:**
   Mr. Karas Leonid, 19, Place Hoover, Louvain, Belgique.
2. **У Ангельшчыне:**
   The Whiteruthenian Editorial Foundation 52, Penn Road, London, N. 7. England.
3. **У Францыі:**
   Mr. Symaniec Vladimir, 15, rue du Ltn. Boncour, Neuilly s/Seine, France.
4. **У ЗША:**
   Mr. B. Danilovich, 222 Suydam St, New Brunsvick, N. J. U. S. A.
5. **У Канадзе:**
   Mr. Joseph Corny, 270 Clinton Str. Toronto, Ont., Canada.
6. **У Аргентыне:**
   Asociacion Bielorusa en la Argentina calle Coronel Sayos 2981. 4 de Junio prov. Buenos Aires, Argentina.
7. **У Аустраліі:**
   Mr. Jackievic Donat, 60 Fisher Street, East Brisbane, Q-ld, Australia.
8. **У Вэнэцуэлі:**
   Dudzickj Vladimir, Crucesita a San Miquel 74. Caracas, Venezuela.
9. **У Новай Зэляндыі:**
   Mr. Karanieuskj Marjan, Burns Izonse, Mosgiel, New Zeeland.

Непастрэдна з гэтых прадстаўніцтваў просім суродзічаў выпісваць «Бацькаўшчыну» і там-жа разьлічвацца за газэту.

ЦАНА «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ ПАЗА НЯМЕЧЧЫНАЙ

1. ЗША	15 цэнтаў
2. Канада	15 цэнтаў
3. Вялікабрытанія	1 шылінг
4. Францыя	40 франкаў
5 Аўстралія	1 шылінг
6. Аргентына	2 пэзо.
7. Бэльгія	5 франкаў

Ува усіх іншых краінах раўнавартасьць 15 цэнтаў ЗША за 1 эгзэмпляр.

З прычыны дэвізовых абмежаваньняў у Нямеччыне грошы за «Бацькаўшчыну» з усіх краінаў паза Нямеччынай просім перасылаць на наступны адрас:

Mr. Jan Zaprudnik,
19, Place Hoover, Louvain, Belgique.